

Lapinlahden kunnan laaja hyvinvointikertomus 2021–2025

LAPINLAHTI

LAPINLAHTI

1	JOHDANTO	3
2	HYVINVOINNIN EDISTÄMISTYÖ	4
2.1	HYTE-TYÖ LAPINLAHDEN KUNNASSA	4
2.2	HYVINVOINTIKERTOMUSTYÖ	5
3	LAPINLAHTELAISTEN HYVINVOINNIN TILA VÄESTÖRYHMITÄIN KAUDELLA 2021–2025	8
3.1	LAPSET JA LAPSIPERHEET	8
3.2	NUORET	10
3.3	TYÖIKÄISET	13
3.4	IÄKKÄÄT	14
4	HYVINVOINTISUUNNITELMAN PAINOPISTEIDEN, TAVOITTEIDEN JA TOIMENPITEIDEN TOTEUTUS KAUDELLA 2021–2025 15	
4.1	PAINOPISTE 1: OSALLISUUDEN VAHVISTUMINEN JA YKSINÄISYYDEN VÄHENTYMINEN	15
4.2	PAINOPISTE 2: TERVEELLISET ELÄMÄNTAVAT, ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN JA TOIMINNALLINEN ARKI	20
4.2.1	<i>Ravitsemus</i>	20
4.2.2	<i>Liikunta</i>	22
4.3	PAINOPISTE 3: TAPATURMIEN JA VÄKIVALLAN EHKÄISEMINEN JA TURVALLINEN ARKI	25
4.4	PAINOPISTE 4: MIELEN HYVINVOINTI JA RIIPPUVUUKSIEN EHKÄISEMINEN	27
4.5	PAINOPISTE 5: VARHAINEN TUKI (PALVELUKETJUT)	32
5	HYVINVOINNIN JA TERVEYDEN EDISTÄMISEN RAKENTEIDEN ITSEARVIOINTI	35
6	HYTE-KERROIN JA SIIHEN VAIKUTTAVAT INDIKAATTORIT	38
6.1	PROSESSI-INDIKAATTORIT	38
6.2	TULOSINDIKAATTORIT	40
7	TIIVISTELMÄ	41

1 Johdanto

Tämä laaja hyvinvointikertomus on vuosilta 2021–2025. Kuntalain ja terveydenhuoltolain mukaan kuntien tehtävä on edistää asukkaidensa hyvinvointia. Kunnan tulee myös strategisessa suunnittelussaan asettaa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi tavoitteet ja seurata kuntalaisten elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä. (Kuntalaki 410/2015 § 1 ja Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021 § 6).

Tämä kertomus tarkastelee Lapinlahden kunnan laajan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman 2021–2025 tavoitteiden, toimenpiteiden ja indikaattorien kehitystä sekä väestön hyvinvointia kuluneen valtuustokauden aikana. Se on tarkoitettu myös pohjaksi ja taustatiedoksi hyvinvointisuunnitelman 2025–2029 laatimiselle.

Tarkastelukauden aikana Lapinlahden asukasluku väheni noin 400 henkilöä, ja kuntaorganisaatio kävi läpi useita suuria muutoksia. Merkittävin muutos kunnan palvelujen osalta oli sosiaali- ja terveystalouden sekä pelastustoimen siirtyminen kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille vuonna 2023. Lapinlahden kunnassa henkilöstö väheni uudistuksen myötä 60 %. Myös asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä painopiste siirtyi korjaavista palveluista entistä vahvemmin ennaltaehkäiseviin palveluihin.

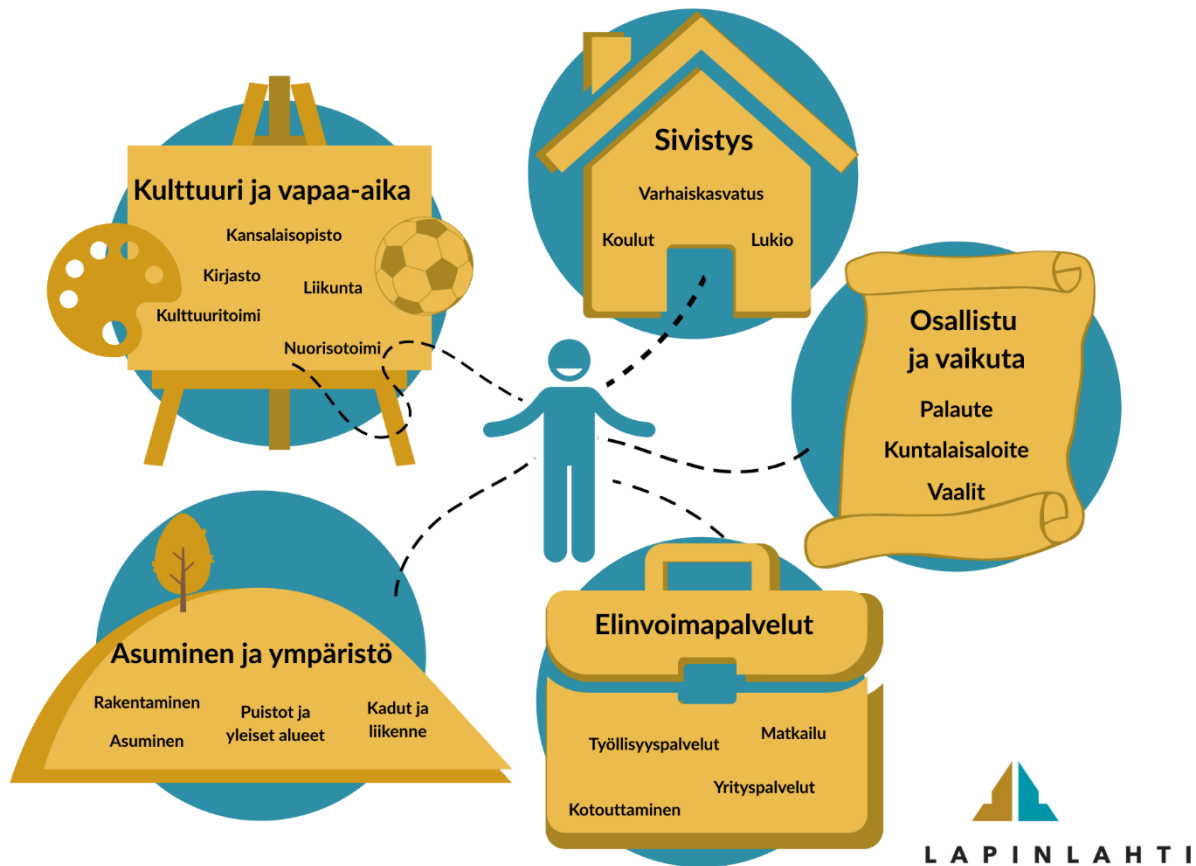
Lapinlahti oli mukana myös 2021 alkaneessa työllisyyden kuntakokeilussa, jossa osa TE-toimiston asiakkuuksista siirrettiin kuntien vastuulle. Seuraava askel uudistuksesta toteutui vuoden 2025 alusta, jolloin palvelut siirrettiin valtiolta kokonaan kunnille tai kuntien muodostamille työllisyysalueille. Lapinlahti liittyi uudistuksen myötä Kuopion työllisyysalueeseen.

Myös kuntatalous on joutunut tarkastelun alle, ja kunnan talouden tasapainottamissuunnitelman mukaiset sopeuttamistoimet aloitettiin vuonna 2024. Tämä tarkoittaa karsimista ja tehostamista myös palvelujen osalta. Kunnan työ kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi kuitenkin jatkuu, uudistunein raamein, mutta kaikkien toimialojen yhteisenä tavoitteena.

2 Hyvinvoinnin edistämistyö

2.1 HYTE-työ Lapinlahden kunnassa

Kuva 1. Kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kunnan kaikkien toimialojen tehtävä.

Lapinlahdella kunnassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä (HYTE-työtä) johtaa kunnan johtoryhmä (HYTE-ryhmä). Käytännön työtä koordinoi hyvinvointi- ja osallisuuskoordinaattori, jonka työkuvaan kuuluu moninainen verkostotyö, järjestöyhteistyö ja hyvinvointikertomuksen ja suunnitelman laadinta ja seuranta. Työtä kuntalaisten hyvinvoinnin eteen tehdään kuitenkin kunnan kaikilla toimialoilla (kuva 1).

Poikkihallinnollisina työryhminä Lapinlahden HYTE-työssä toimivat ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön ryhmä sekä liikenneturvallisuustyöryhmä. Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön ryhmässä on edustajia kunnan eri toimialoilta, hyvinvointialueelta, seurakunnasta ja yhdistyskentältä ja ryhmä kokoontuu neljä kertaa vuodessa. Liikenneturvallisuustyöryhmässä on edustajia luottamushenkilöistä, vaikuttajatoimielimistä ja kunnan eri yksiköistä sekä Pohjois-Savon ELY-keskukselta, Liikenneturvasta ja kolmannelta sektorilta. Työryhmän toimintaa koordinoi liikenneturvallisuustoimija Ramboll. Liikennetyöryhmä kokoontuu kaksi kertaa vuodessa.

Kunta tekee tiivistä yhteistyötä kolmannen sektorin ja seurakuntien kanssa mm. kunnan vaikuttamistoimielimien työssä, useiden vuosittaisten tapahtumien yhteydessä sekä jakamalla

LAPINLAHTI

vuosittain yhdistysavustuksia. Vaikuttamistoimielimiä kunnassa ovat lapsi- ja perheneuvosto, nuorisovaltuusto, vammaisneuvosto ja ikäihmisten neuvosto (vammaisneuvosto ja ikäihmisten neuvosto yhdistyvät yhdeksi neuvostoksi v. 2025).

Hyvinvointialue koordinoi Pohjois-Savon alueella useita erilaisia työryhmiä, joissa myös Lapinlahden kunnalla on edustus. Työryhmät toimivat alueen asukkaiden hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyössä hyvinvointialueen, kuntien ja kolmannen sektorin rajapinnoilla ja edistävät alueellista yhteistyötä.

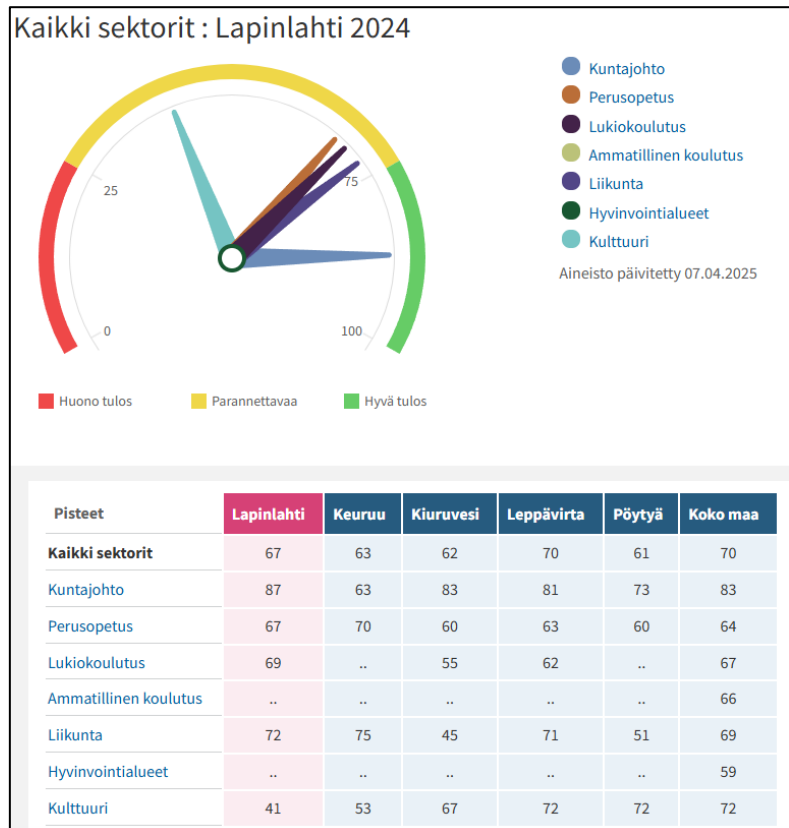
2.2 Hyvinvointikertomustyö

Laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma laaditaan kunnassa valtuustokausittain joko yhtenä tai erillisinä asiakirjoina. Suunnitelmassa määritellään kunnan hyvinvointityön tavoitteet, niihin tähtäävät toimenpiteet ja työstä kertovat mittarit. Työn edistymisestä raportoidaan erillisellä raportilla vuosittain. Laaja hyvinvointikertomus summaa lopuksi koko valtuustokauden työn ja tarkastelee asukkaiden hyvinvoinnin kehitystä kuluneen neljän vuoden ajalta.

Tässä Laajassa hyvinvointikertomuksessa on otettu huomioon kunnan omien suunnitelmien tavoitteiden, toimenpiteiden ja indikaattorien lisäksi THL:n ehdotus hyvinvointikertomuksen vähimmäistietosisällöksi. Keskeiset käytetyt indikaattorit:

TEA-viisari: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kerää kaksi kertaa vuodessa tietoja kunnan eri toimialojen hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä (TEA). Tiedonkeruilla selvitetään esimerkiksi toimenpiteitä, resursseja ja poikkihallinnollisia toimintakäytäntöjä. Kunnille tiedonkeruut antavat tietoa kunnan tilanteesta suhteessa koko maahan tai vastaaviin kuntiin.

Kuva 2. TEA-viisarissa Lapinlahden kokonaistulos vuodelta 2024 oli 67, mikä on lähellä koko maan keskiarvoa (70). Eniten parannettavaa Lapinlahdella on kulttuurin sektorilla.

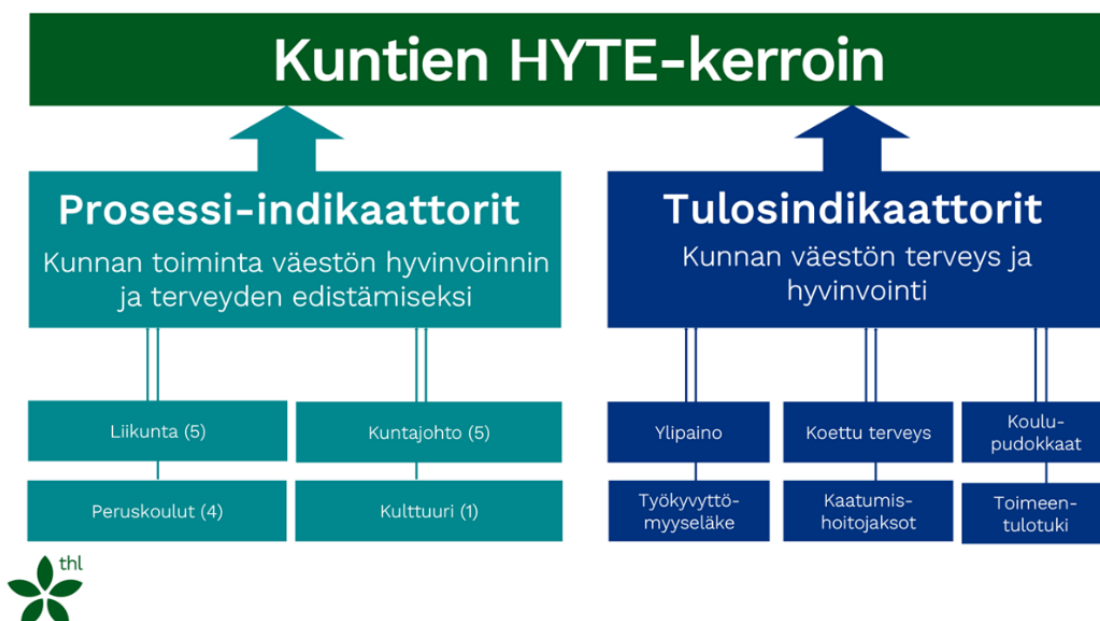
Kouluterveyskysely: THL järjestää kouluterveyskyselyn kouluihin joka toinen vuosi. Kouluterveyskysely tuottaa seurantatietoa lasten ja nuorten koetusta terveydestä, hyvinvoinnista, elintavoista, koulunkäynnistä ja opiskelusta. Kyselyyn vastaavat perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaiset sekä 8. ja 9. luokkalaiset, lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijat sekä ammatillisen koulutuksen 1. ja 2. vuoden opiskelijat. Kunnat saavat koulukohtaiset tulokset omaan käyttöön, ja kuntakohtaiset tulokset julkaistaan soveltuvilta osin myös THL:n sähköisessä tulospalvelussa.

Pohjois-Savon päihdetilannekysely: Pohjois-Savon hyvinvointialue laati päihdetilannekyselyn alueen asukkaille alkuvuodesta 2025. Kyselystä oli erilliset versiot aikuisille ja alaikäisille vastaajille. Kunnilla oli aktiivinen rooli kyselyn jakamisessa kuntalaisille, ja Lapinlahdella esimerkiksi yläkoululaiset ja lukiolaiset vastasivat kyselyyn koulupäivän aikana. Lapinlahdella vastauksia aikuisten kyselyyn saatiin 129 kappaletta ja nuorten kyselyyn 191 kappaletta.

Pohjois-Savon kokemuksellinen hyvinvointikysely: Pohjois-Savon hyvinvointialue laati kokemuksellisen hyvinvointikyselyn alueen asukkaille loppuvuodesta 2024. Kunnat saivat määrälliset vastaukset omaan käyttöönsä, ja Itä-Suomen yliopisto laati avoimista vastauksista yhteisen analyysin. Myös tässä kyselyssä kuntien rooli oli aktiivisesti tiedottaa kyselystä kuntalaisille. Lapinlahdella kyselyyn saatiin 141 vastausta.

Muut tilastot: Muita käytettyjä tilastoja ovat esimerkiksi THL:n ylläpitämässä Sotkanet-tilasto- ja indikaattoripankissa julkaistut sosiaali- ja terveysalan tilastot. Tietojen keräyksessä on käytetty myös esimerkiksi eri palveluihin liittyviä erillisiä tilastokantoja, poliisin tilastoja sekä kunnan omia tilastointeja palveluista.

Valtionrahoituksen kannustin kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöhön on valtionosuuden lisäosa, eli **HYTE-kerroin**. Lisäosan suuruus määräytyy prosessi- ja tulosindikaattorin perusteella, ja indikaattorit voivat määrääjain vaihdella. HYTE-kertoimeen vaikuttavat indikaattorit ja Lapinlahden HYTE-kertoimen kehitys esitellään tarkemmin luvussa 6.

Kuva 3.
Kunnan HYTE-kerroin määräytyy prosessi- ja tulosindikaattorien mukaan.

LAPINLAHTI

Hyvinvointikertomuksessa tarkastellaan kunnan työtä ja väestön hyvinvoinnin tilaa aikatarkastelun lisäksi myös suhteessa vertailukuntiin. Tässä hyvinvointikertomuksessa vertailuun valikoituivat koko maan ja maakunnan tilastojen lisäksi Pohjois-Savon kunnista Kiuruvesi ja Leppävirta sekä Keuruu Keski-Suomesta ja Pöytyä Varsinais-Suomesta. Valikoinnissa pyrittiin löytämään saman suuruusluokan kuntia sekä omasta maakunnasta että kauempaa, ja yhtenä kriteereinä käytettiin myös kuntien asukastiheyttä, taajama-astetta ja elinkeinorakennetta.

Kunta	Väkiluku 2023	Asukastiheys asukkaita/ km ² 2023	Alku- tuotannon työ- paikkojen osuus % 2022	Jalostuk- sen työ- paikkojen osuus 2022	Palvelujen työpaikkojen osuus 2022	Taajama- aste % 2022
Lapinlahti (Pohjois- Savo)	8975	8,2	16,5	25,6	56,5	53,9
Leppävirta (Pohjois- Savo)	9049	8,0	6,7	40,7	51,6	58,0
Kiuruvesi (Pohjois- Savo)	7475	5,6	23,5	15,0	59,6	50,4
Keuruu (Keski- Suomi)	9184	7,3	4,3	30,6	63,8	70,9
Pöytyä (Varsinais- Suomi)	8130	10,8	14,8	31,5	52,3	53,7

Lähde: Tilastokeskus, kuntien avainluvut

Tähän hyvinvointikertomukseen liittyviä suunnitelmia ovat Lapinlahden laajan hyvinvointisuunnitelman 2021–2025 lisäksi lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, osallisuussuunnitelma ja ehkäisevän päihdetyön suunnitelma. Hyvinvointikertomusta on laadittu myös yhteistyössä Pohjois-Savon hyvinvointialueen kanssa.

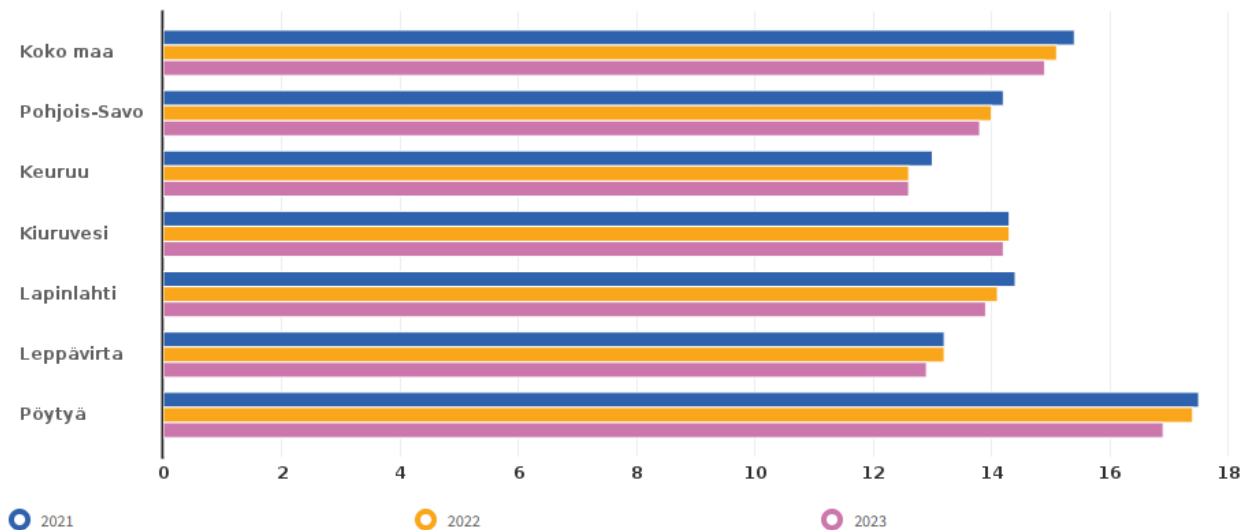

3 Lapinlahtelaisten hyvinvoinnin tila väestöryhmittäin kaudella 2021–2025

3.1 Lapset ja lapsiperheet

0 - 14-vuotiaat, % väestöstä

info ind. 1064 Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 4. 0–14-vuotiaiden osuus väestöstä vuosina 2021–2023 Lapinlahdella ja vertailukunnissa. Lähde: Sotkanet.

Sekä Lapinlahdella että vertailukunnissa 0–14-vuotiaiden osuus väestöstä on laskenut kaudella 2021–2025. Vuonna 2023 lapinlahtelaisia 0–14-vuotiaita oli 1 247 henkilöä. Lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tilasta on saatavilla tilastoa mm. kouluterveyskyselyn, lasten ja nuorten toimintakykyä mittaavan MOVE-mittauksen sekä terveydenhuollon ja asumistilastojen kautta. Kouluterveyskyselyssä lasten ikäluokkaa edustaa 4. ja 5. luokkalaisten otos, ja MOVE-mittauksessa 5. luokan oppilaat. Kaikista vuosista tilastoja ei ole saatavilla. Seuraavassa yhteenvetoa tilastoliitteen tilastoista (diat 5–14). Tarkemmat tiedot tilastoista löytyvät tilastoliitteestä.

Positiivista kehitystä

- MOVE-mittauksessa niiden oppilaiden osuus (5. lk), joilla on **heikko fyysinen toimintakyky**, on laskenut vuodesta 2021 (54,8 %) vuoteen 2024 (50,6 %) Toimintakyvyn parantumista on tapahtunut erityisesti tytöillä. Kuitenkin heikon fyysisen toimintakyvyn osuus on kokonaisuudessaan edelleen korkea, ja vertailukunnista toiseksi korkein. (Liite, dia 5.)
- **7–12-vuotiaiden lasten ylipaino** on vähentynyt vuodesta 2022 (33,0 %) vuoteen 2023 (29,6 %). Luku on silti edelleen vertailukunnista toiseksi korkein. (Liite, dia 6.)
- **Terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi** kokevien lasten (4. ja 5. lk) osuus on hienoisesti laskenut vuodesta 2021 (12,9 %) vuoteen 2023 (12,4 %). Lasku on tapahtunut kokonaan pojilla, tyttöjen kohdalla osuus on noussut. (Liite, dia 7.)
- **Koulukiusaaminen** (Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. luokan oppilaista) on **lähes puolittunut** vuodesta 2021 (11,0 %) vuoteen 2023 (5,8 %). Hyvää kehitystä on tapahtunut

molemmilla sukupuolilla, mutta erityisen paljon tytöillä. Tilanne on vertailukuntiin nähden kaikkein paras. (Liite, dia 8.)

- **Elämänsä tyytyväisten** (4. ja 5. lk) osuus on kasvanut vuodesta 2021 (83,9 %) vuoteen 2023 (86,5 %). Pojilla näin kokevien osuus on molempina vertailuvuosina suurempi, mutta osuuden kasvu on tapahtunut tyttöjen kohdalla. Tilanne on vertailukuntiin nähden kaikkein paras, joskaan vaihtelu kuntien välillä ei ole suurta. (Liite, dia 9.)

Negatiivista kehitystä

- **Toimeentulotukea** pitkäaikaisesti saaneiden lapsiperheiden osuus lapsiperheistä on lähes tuplaantunut vuodesta 2021 (1,2 %) vuoteen 2023 (2,2 %). Monissa vertailukunnissa tulos on alhaisempi, mutta koko maan keskiarvo (2,6 %) on korkeampi. (Liite, dia 10.)
- **Ahtaasti asuvien** lapsiasuntokuntien osuus kaikista lapsiasuntokunnista on hienoisesti kasvanut vuodesta 2021 (31,0 %) vuoteen 2023 (31,2 %). Lukema on vertailukunnista toiseksi korkein. (Liite, dia 11.)
- **2–6-vuotiaiden lasten ylipainon** yleisyys on hienoisesti kasvanut vuodesta 2022 (27,6 %) vuoteen 2023 (27,8 %). Kasvu on tapahtunut yksistään pojilla, tyttöjen kohdalla osuus on laskenut. Tilanne on vertailukunnista toiseksi huonoin. (Liite, dia 12.)
- **Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa** (4. ja 5. lk) kokevien osuus on kasvanut **huolestuttavasti** vuodesta 2021 (0,9 %) vuoteen 2023 (7,7 %). Kasvu on ollut suurinta tytöillä, mutta nousu on huomattava molemmilla sukupuolilla. Osuus on vertailukuntiin nähden selkeästi suurin, vaikka kasvua on tapahtunut myös muissa kunnissa. (Liite, dia 13.)
- Vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten taholta **fyysistä väkivaltaa** kokeneiden lasten osuus on **hienoisesti kasvanut** vuodesta 2021 (11,6 %) vuoteen 2023 (11,7 %). Kasvu on tapahtunut poikien kohdalla. Osuus on silti edelleen **vertailukuntiin nähden kaikkein alhaisin**. (Liite, dia 14.)

Johtopäätöksiä

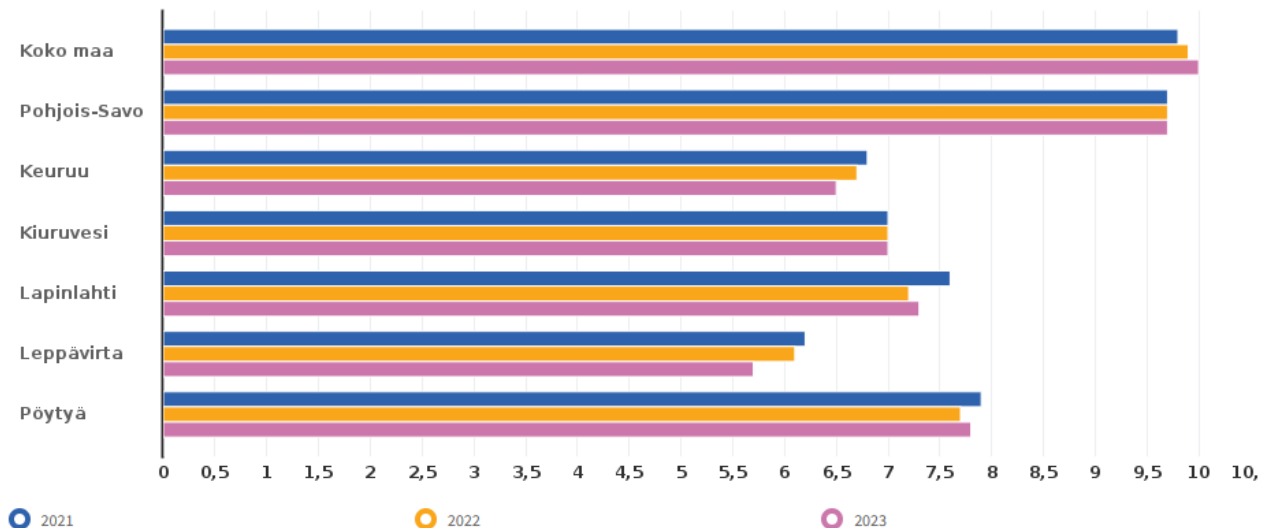
- Lasten fyysisen toimintakyvyn ja normaalipainon tukemiseen on syytä kiinnittää edelleen huomiota.
- Koulukiusaamisen ennaltaehkäisyssä on alakoululaisten osalta onnistuttu, ja hyvää työtä on edelleen jatkettava.
- Perheiden tukemiseen on syytä kiinnittää huomiota; talousvaikeudet, ahdas asuminen, mutta myös keskusteluvaikeudet perheiden sisällä näyttävät kasvaneen.

3.2 Nuoret

16 - 24-vuotiaat, % väestöstä

info ind. 168 Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 5. 16–24-vuotiaiden osuus väestöstä vuosina 2021–2023 Lapinlahdella ja vertailukunnissa. Vuonna 2023 16–24-vuotiaita lapinlahtelaisia oli 658 henkilöä. Lähde: Sotkanet.

Nuoren määrittely vaihtelee tilastointitavan mukaan. Nuorisopalvelulaissa nuorilla tarkoitetaan alle 29-vuotiaita henkilöitä. Kouluterveyskyselyssä nuorten vastauksia ovat peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaiden sekä lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoiden vastaukset. MOVE!-mittauksiin nuorista osallistuvat 8. luokkalaiset.

Alla tilastokatsausta nuorten hyvinvoinnin kehityksestä Lapinlahdella kauden 2021–2025 aikana (liitteen diat 16–37; nuoriin liittyviä tilastoja myös hyvinvointisuunnitelman indikaattorit -osiossa, mm. diat 56–59, 65–66, 72–73, 81–82, 85–90, 93). Lukiolaisten kohdalla kaikkia tietoja ei ole saatavilla kouluterveyskyselyn tuoreimmalta vuodelta, mikä voi johtua vastaajien pienestä määrästä. Tarkemmat tiedot tilastoista löytyvät tilastoliitteestä.

Positiivista kehitystä

- **Vahvaa positiivista mielenterveyttä** kokeneiden osuus **lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla** on kasvanut vuodesta 2021 (25,0 %) vuoteen 2023 (30,6 %). Tulos on **vertailukuntien paras**. (Liite, dia 16.)
- **Syrjäytymisriskissä** (ei työssä, ei opiskele, ei ole varusmiespalvelussa) olevien 18–24-vuotiaiden osuus on **hienoisesti laskenut** vuodesta 2021 (22,9 %) vuoteen 2023 (22,4 %). Lasku on tapahtunut **naisten** kohdalla, **miehillä syrjäytymisriskissä olevien osuus on kasvanut**. (Liite, dia 17.)
- **Terveystilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien lukiolaisten** osuus on **reippaasti laskenut** vuodesta 2021 (35,0 %) vuoteen 2023 (26,5 %). (Liite, dia 18.)
- **Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus on lähes puolittunut lukiolaisilla** vuodesta 2021 (23,8 %) vuoteen 2023 (12,5 %). Tulos on kirkkaasti **vertailukuntien paras**. (Liite, dia 19.)

- MOVE-mittauksessa tuloksena **heikko fyysinen toimintakyky** on 8. luokkalaisilla **hienoisesti vähentynyt** vuodesta 2021 (54,3 %) vuoteen 2024 (53,6 %). Tuorein tulos on **silti vertailukuntien huonoin**. Parannus on tapahtunut tyttöjen osalta, poikien kohdalla heikko fyysinen toimintakyky on yleistynyt. (Liite, dia 20.)

Negatiivista kehitystä

- **Vahvaa positiivista mielenterveyttä** kokeneiden osuus on **8. ja 9. -luokkalaisilla laskenut** vuodesta 2021 (22,9 %) vuoteen 2023 (18,6 %). Tulos on vertailukunnista toiseksi alhaisin. Laskua mittausten välillä on tapahtunut eniten pojilla, mutta tyttöjen tulos on molempina vuosina huomattavasti alhaisempi kuin poikien. (Liite, dia 21.)
- **Elämänsä tyytyväisten osuus 8. ja 9. luokan** oppilaista on **laskenut** vuodesta 2021 (71,4 %) vuoteen 2023 (67,5 %). **Tilanne on silti vertailukunnista paras**. Laskua on tapahtunut sekä tytöillä että pojilla, mutta tytöillä tulos on molempina vuosina selkeästi poikia matalampi. (Liite, dia 22.)
- **Elämänsä tyytyväisten osuus on laskenut lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoilla** vuodesta 2021 (61,3 %) vuoteen 2023 (59,2 %). Tulos on vertailukunnista toiseksi huonoin. (Liite, dia 23.)
- **Ylipainon yleisyys 13–16-vuotiailla on kasvanut** vuodesta 2022 (24,5 %) vuoteen 2023 (28,0 %). Osuus on vertailukunnista toiseksi suurin. Kasvua on tapahtunut erityisesti tytöillä, mutta poikien osuus on molempina vuosina suurempi. (Liite, dia 24.)
- **Koululounasta päivittäin syömättömien 8. ja 9. luokan oppilaiden osuus on yli kaksinkertaistunut** vuodesta 2021 (17,8 %) vuoteen 2023 (42,4 %). (Liite, dia 25.)
- **Koululounasta päivittäin syömättömien lukiolaisten osuus on kasvanut** vuodesta 2021 (23,8 %) vuoteen 2023 (26,5 %). (Liite, dia 26.)
- **Koulukiusattuna** vähintään kerran viikossa olleiden **8. ja 9. luokkalaisten osuus on kasvanut** vuodesta 2021 (6,7 %) vuoteen 2023 (10,0 %). Tulos on vertailukunnista toiseksi huonoin. (Liite, dia 27.)
- **Terveystilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi** kokevien **8. ja 9. luokkalaisten osuus on kasvanut** vuodesta 2021 (23,6 %) vuoteen 2023 (27,2 %). Kasvua on tapahtunut reilusti molemmilla sukupuolilla, mutta tytöillä osuus on suurempi kuin pojilla. (Liite, dia 28.)
- **Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus on kasvanut 8. ja 9. luokkalaisilla** vuodesta 2021 (15,0 %) vuoteen 2023 (18,8, %). **Tulos on silti vertailukuntien matalin**. Ahdistuneisuus on yleisempää tytöillä kuin pojilla, mutta se on yleistynyt molemmilla sukupuolilla. (Liite, dia 29.)
- **Keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa** ovat kasvaneet **8. ja 9. luokan oppilailla** vuodesta 2021 (6,9 %) vuoteen 2023 (10,3 %). Kasvua on tapahtunut molempien sukupuolien osalta, mutta tytöt raportoivat keskusteluvaikeuksia enemmän kuin pojat. (Liite, dia 30.)
- **Huolta herättävä päihteiden käyttö** tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttö tai rahapelaaminen on **yli tuplaantunut** 8. ja 9. luokkalaisilla vuodesta 2021 (2,4 %) vuoteen 2023 (5,7 %). Kasvua on tapahtunut molemmilla sukupuolilla, mutta erityisesti pojilla. **Tulos on silti edelleen vertailukuntiin nähden paras**. (Liite, dia 31.)
- Vanhempien ja **huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa** kokeneiden **8. ja 9. luokkalaisten osuus on kasvanut** vuodesta 2021 (9,8 %) vuoteen 2023 (10,6 %). Kasvua on tapahtunut erityisesti pojilla, mutta tytöillä osuus on molempina vuosina selkeästi suurempi. (Liite, dia 32.)
- **Erittäin heikko osallisuuden kokemus on kasvanut 8. ja 9. luokan oppilailla** vuodesta 2021 (11,2 %) vuoteen 2023 (13,7 %). Kasvu on tapahtunut poikien kohdalla, tytöillä näin kokevien osuus on laskenut. (Liite, dia 33.)

- **Huostaanotot ovat lisääntyneet**, ja erityisesti huostaanottojen kasvua on 13–17-vuotiaiden tyttöjen osalta. (Liite, diat 80–82.)

Johtopäätöksiä

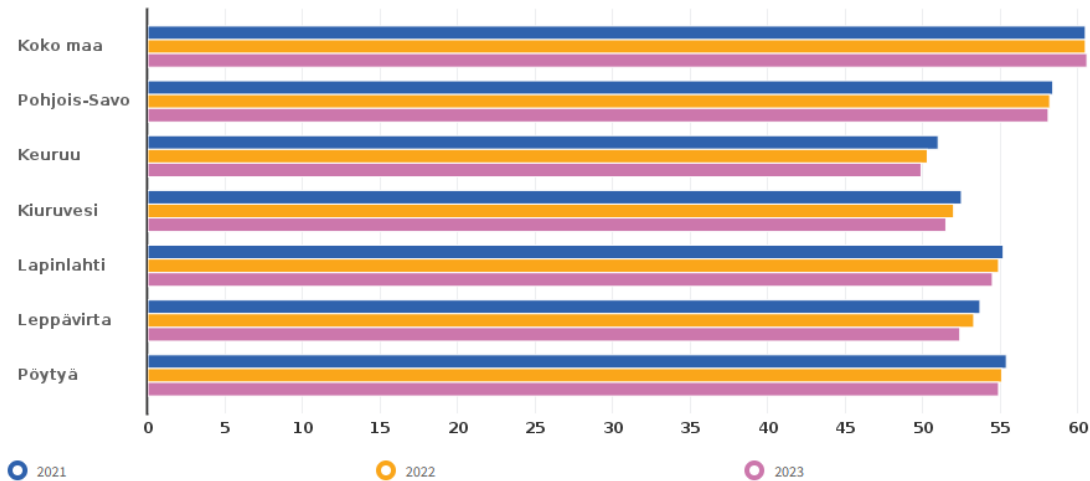
- Nuoret tarvitsevat Lapinlahdella tukea erityisesti normaalipainon ja terveellisten elämäntapojen (säännöllinen ruokailu ja liikunta) ylläpitämiseen.
- Ehkäisevään päihde- ja mielenterveystyöhön on kiinnitettävä huomiota erityisesti yläkoululaisten osalta: päihteidenkäyttö, ahdistuneisuus ja koulukiusaamien ovat yläkouluikäisillä kasvussa. Alueellisesti vertaillen tilanne on kuitenkin edelleen hyvä ahdistuneisuuden ja päihteidenkäytön osalta.
- Lukiossa työ opiskelijoiden tukemiseksi on ollut onnistunutta: positiivisen mielenterveyden kokemus on kasvanut ja kokemus terveydentilasta parantunut.
- Poikien kohdalla kiinnitettävä huomiota: Erittäin heikko osallisuuden kokemus, heikko fyysinen toimintakyky ja huolta herättävä päihteiden käyttö ovat kasvaneet erityisesti yläkouluikäisillä pojilla.
- Tyttöjen kohdalla kiinnitettävä huomiota: Huostaanotot ovat lisääntyneet erityisesti nuorten tyttöjen osalta. Tyttöjen vaikeuksista kotona kertovat myös keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ja kouluterveyskyselyssä raportoitu väkivaltaa huolta pitävien aikuisten osalta. Tytöt raportoivat poikia useammin myös tyytymättömyyttä elämäänsä ja terveydentilan kokemuksensa keskinkertaiseksi tai heikoksi.
- Myös nuorten osalta perheiden tukemiselle on tarvetta.

3.3 Työikäiset

16 - 64-vuotiaat, % väestöstä

info ind. 1280 Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 6. 16–64-vuotiaiden osuus väestöstä vuosina 2021–2023 Lapinlahdella ja vertailukunnissa. Lähde: Sotkanet.

Työikäisen määritelmä vaihtelee tilastoinnista ja näkökulmasta riippuen. Tilastokeskuksen määritelmässä työikäisiksi katsotaan joko 15–74-vuotiaat tai huoltosuhteen laskennassa 15–64-vuotiaat. Yllä olevassa kaaviossa on esitetty Lapinlahden ja vertailukuntien 16–64-vuotiaiden osuus väestöstä vertailukauden aikana (vuonna 2023 yhteensä 4893 henkilöä). Työikäisten osuus on hienoisessa laskussa, kuten myös kaikissa vertailun kunnissa ja Pohjois-Savon alueella. Työikäisistä ja iäkkäistä tilastotietoa on saatavilla huomattavasti vähemmän kuin alaikäisistä. Osittain työikäisiä ja iäkkäitä koskevat myös samat tilastot.

Huomioita

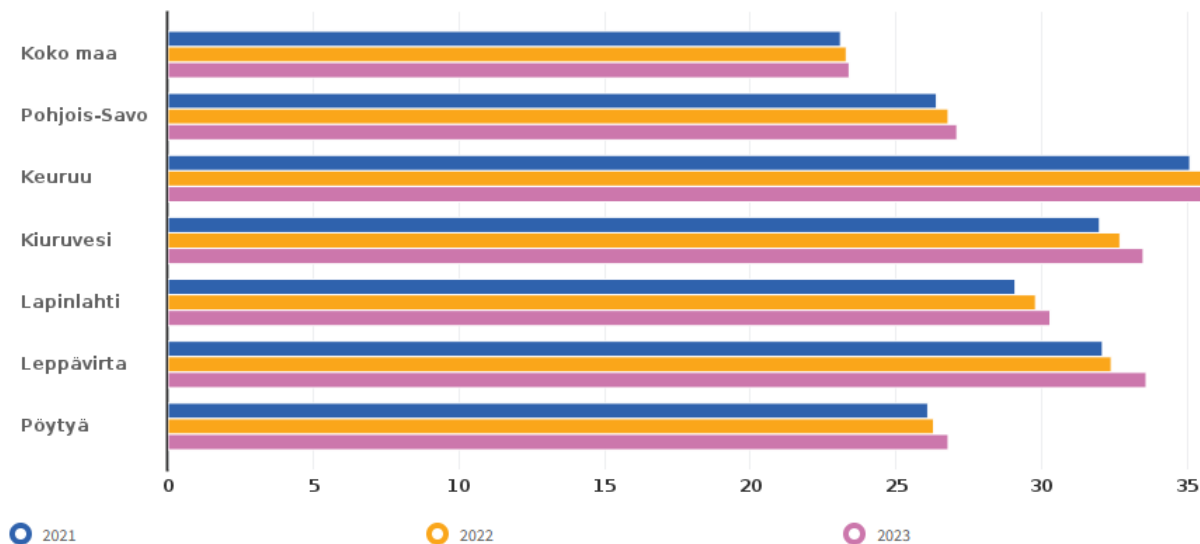
- **Työkyvyttömyyttä** (työkyvyttömyyseläke, pitkät sairauspäivärahasotot, ammatillinen kuntoutus) mittaava työkyvyttömyysindeksi oli vuonna 2022 Lapinlahdella 141,8. Indeksien arvo on sitä suurempi, mitä yleisempää työkyvyttömyys kunnassa on, indeksin arvo koko maassa on 100. Aiemmilla vuosilla tietoa ei ole saatavilla. Kaikissa vertailukunnissa indeksi on koko maan arvon yläpuolella. (Liite, dia 39.)
- **Vaikeasti työllistytävien osuus on laskenut** vuodesta 2021 (5,6 %) vuoteen 2024 (4,8 %). Miesten osuus (6,0 % vuonna 2024) on selkeästi naisia (3,5 % vuonna 2024) suurempi kaikkina vuosina. (Liite, dia 40.)
- **Äänestysaktiivisuus** kuntavaaleissa nousi hieman vuodesta 2021 (49,6 %) vuoteen 2025 (50,7 %). Luku on silti molempina vuosina vertailukuntien alhaisin. (Liite, dia 41.)
- **Sairastavuusindeksi on hienoisesti laskenut** vuodesta 2021 (122,1) vuoteen 2022 (119,5). Luku on silti vertailukuntien suurin. Indeksillä kuvaa sairauksien yleisyyttä alueella, kun koko maan indeksi saa arvon 100, ja luku on sitä suurempi, mitä yleisempiä indeksiin lukeutuvat sairaudet ovat. Tilasto on ikävakioitu. (Liite, dia 41.)
- **Verenkiertoelinten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä** saavien osuus 16–64-vuotiaista on pysynyt koko vertailukauden ajan samana (0,5 %), mutta on suurempi kuin koko maan tai Pohjois-Savon keskiarvo. (Liite, dia 67.)

3.4 Iäkkäät

65 vuotta täyttäneet, % väestöstä

info ind. 1068 Sukupuoli: Yhteensä

Kuva 7. 65-vuotta täyttäneiden osuus väestöstä Lapinlahdella ja vertailukunnissa vuosina 2021–2023. Lähde: Sotkanet.

Iäkkäiksi lasketaan eri tilastoissa esimerkiksi 65 tai 75 vuotta täyttäneet. 65 vuotta täyttäneiden osuus Lapinlahden väestöstä oli vuonna 2023 30,3 %, mikä tarkoittaa 2715 henkilöä. Tämän ikäryhmän osuus on ollut kasvussa koko vertailukauden ajan niin Lapinlahdella kuin kaikissa vertailukunnissa, Pohjois-Savon maakunnassa ja koko maassakin. Iäkkäitä koskevat myös äänestysaktiivisuuden ja sairastavuusindeksin tilastot, jotka on esitetty jo työikäisten yhteydessä.

Huomioita iäkkäiden tilastoista

- 75 vuotta täyttäneitä **yksin asuvia** on Lapinlahdella kaikkiin vertailukuntiin, koko maahan ja maakuntaan verrattuna **eniten**. Osuus on kuitenkin **laskenut** hieman vuodesta 2021 (48,2 %) vuoteen 2023 (47,4 %). (Liite, dia 44.)
- **Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksoja** 65 vuotta täyttäneillä on ollut vertailukuntiin, koko maahan ja maakuntaan nähden **selkeästi eniten**. Määrä on **laskenut** vuodesta 2021 vuoteen 2023. Naisten osuus on tässä miehiin verrattuna kaksinkertainen. (Liite, dia 46.)
- **Omaishoidon tuella** hoidettavien 75 vuotta täyttäneiden osuus on hieman laskenut vuodesta 2021 (5,2 %) vuoteen 2023 (5,0 %). (Liite, dia 45.)

4 Hyvinvointisuunnitelman painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutus kaudella 2021–2025

Lapinlahden kunnan hyvinvointisuunnitelmassa vuosille 2021–2025 on määritelty viisi painopistealuetta:

1. Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentyminen
2. Terveelliset elämäntavat, itsestä huolehtiminen ja toiminnallinen arki
3. Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen ja turvallinen arki
4. Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäiseminen
5. Varhainen tuki (palveluketjut)

Jokaiselle painopistealueelle on määritelty tavoitteet, toimenpiteet ja seurantamittarit, joita tarkastellaan seuraavissa alaluvuissa.

4.1 Painopiste 1: Osallisuuden vahvistuminen ja yksinäisyyden vähentyminen

Tavoitteet:

- Järjestö- ja osallisuustyöllä on rakenteet ja vastuhenkilö
- Lukiolaisten hyvinvointi ja yhteisöllisyys lisääntyy, ennaltaehkäistään yksinäisyyttä
- Nuorten, yläkoululaisten ja lukiolaisten sekä huoltajien vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät (yläkoulu)
- Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamiskeinot ovat systemaattisesti käytössä eri toimijoilla (erityisesti kuntajohto ja kulttuuritoimi, järjestöt, yhdistykset)
- Vahvat osallisuuden rakenteet (erityisesti kulttuuri) ja seuranta, sitoutuminen ja raportointi (erityisesti perusterveydenhuolto)

Tehtyjä toimia

- Kaudella 2021–2025 kunnassa on työskennellyt hyvinvointi- ja osallisuuskoordinaattori 100 % työajalla vuodesta 2023 lähtien.
- Osallisuussuunnitelma valmistunut v. 2022.
- Lukiolla ryhmäyttämistä lisätty. Hyvinvointi lukuvuoden teemana 2021–2022, ja hyvinvointipäivät vuosittain.
- Vanhempia ja nuoria osallistettu mm. koulujen opiskeluhoitoryhmään, lukuvuoden toiminnan arviointiin ja järjestyssääntöjen päivitykseen.
- Nuorten työpaja on osallistanut nuoria mm. tapahtumien järjestämiseen ja erilaisten projektien toteuttamiseen vuosittain.
- Verkkosivu-uudistus toteutettu syksyllä 2023. Sivustolla esillä kuntalaisten vaikutusmahdollisuudet ja -kanavat.
- Kuntalaisten kuulemis- ja keskustelutilaisuuksia järjestetty suurten asioiden valmistelun yhteydessä (mm. kouluverkkoselvitys, tuulivoimatyöpajat).
- Kuntalaiskysely talouden tasapainottamissuunnitelmasta ja tutkimuslaitoksen toteuttama mielipidetutkimus tuulivoimasta syksyllä 2024.
- Kunnan eri toimialat (mm. kirjasto, kansalaisopisto, nuorisotoimi) ovat keränneet asiakaspalautetta omilla kyselyillään vuosittain toiminnan kehittämiseksi.

LAPINLAHTI

- Kunnan ja kolmannen sektorin yhteiset liikuntafoorumit järjestetty säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa. Myös muiden yhdistystoimijoiden foorumeita on käynnistetty. Tapahtumien järjestämisessä kunnan ja kolmannen sektorin yhteistyö on ollut tiivistä.
- 2025 käynnistynyt Kulttuuriroihiu-hanke edistää ja tiivistää kulttuuritoimijoiden, elinkeinoelämän, matkailun ja kunnan välistä yhteistyötä ja yhteiskehittämistä.
- Vaikuttamistoimielimet (lapsi- ja perheneuvosto, nuorisofoorumi, vammaisneuvosto ja ikäihmisten neuvosto) ovat kokoontuneet säännöllisesti. Vaikuttamistoimielimet ottaneet kantaa viiteryhmänsä liittyviin asioihin ja järjestäneet viiteryhmälleen toimintaa Lapinlahdella.
- Henkkarit kaikille -kampanjat toteutettiin yhteistyössä kehittämissyhdystys Mansikan kanssa vuonna 2023 Varpaisjärven kylällä ja vuonna 2024 Lapinlahdella.
- Syksyllä 2024 aloitettu yhteistyö auttamisen sovellus Commun kanssa.
- Hyvinvoinnin vuosiraportit valmistuneet vuosilta 2022 ja 2023. Lisäksi tämä hyvinvointikertomus sisältää vuoden 2024 vuosiraportin. Valtuusto on hyväksynyt hyvinvointikertomuksen ja vuosiraportit.

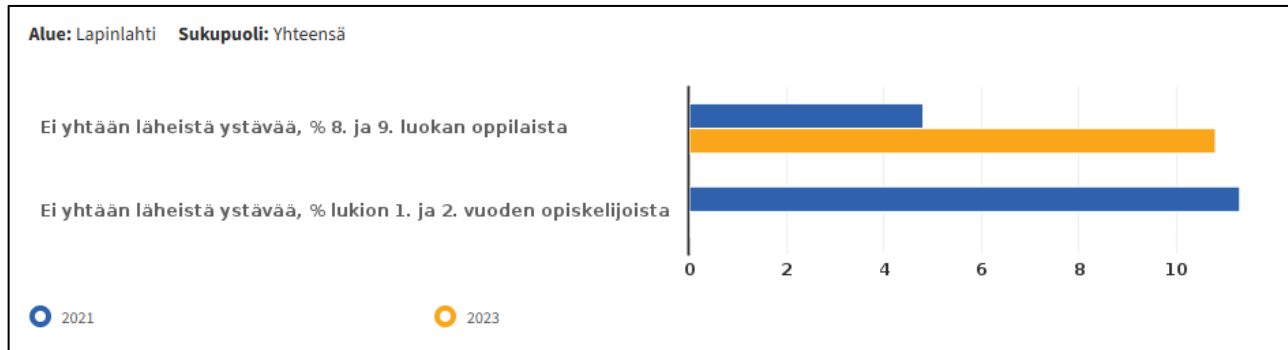
Indikaattorit

- **Kuntajohdon TEA-viisari, osallisuus (Liite, dia 53): Lapinlahti 62 pistettä / Koko maa 77.** Positiivisina tuloksina näkyy verkkosivu-uudistus v. 2023 ja osallisuussuunnitelman valmistuminen v. 2022 (tavoitteet ja toimenpiteet määritelty). Palveluiden suunnittelussa osallisuus toteutuu osittain. Kuntalaisfoorumien osalta TEA-viisari antaa Lapinlahdelle nolla pistettä, sillä indikaattori tunnistaa vain lapsiparlamentin ja lasten kyselytunnin, joita Lapinlahdella ei ole järjestetty.
- **Kulttuurin TEA-viisari, osallisuus (Liite, dia 53): Lapinlahti 50 pistettä / Koko maa 78.** Täydet pisteet tulevat kirjastojen maksuttomista tiloista kansalaistoimintaan. Yhteistoiminnasta viisari antaa nolla pistettä, koska TEA-viisarin tuorein tieto on vuodelta 2023, jolloin kunnan ja kulttuuritoimijoiden yhteistoiminnasta puuttuivat vielä mm. yhteiskokoukset. Asiaan on odotettavissa parannusta vuonna 2025 alkaneen Kulttuuriroihiu-hankkeen myötä. Kuntalaisten vaikuttamistavoista käytössä ovat kyselyt sekä asukaskohtaamiset, mutta mm. yhteiskehittämisessä on vielä parannettavaa.
- **Liikunnan TEA-viisari, osallisuus (Liite, dia 54): Lapinlahti 67 pistettä / Koko maa 80.** Liikunnan TEA-viisarissa osallisuutta mitataan yhteistoiminnan ja osallistuvan budjetoinnin teemoissa. Yhteistoiminnan osalta käytössä on säännölliset seurojen ja liikuntatoimen yhteiskokoukset, mutta seurojen edustajien asiantuntijaelin kunnasta puuttuu. Varsinaisia osallistuvan budjetoinnin hankkeita liikuntatoimessa ei ole toteutettu, mutta liikuntatapahtumia on toteutettu tiiviissä yhteistyössä järjestösektorin kanssa.
- **Perusopetuksen TEA-viisari, osallisuus (Liite, dia 54): Lapinlahti 57 pistettä / Koko maa 60.** Parhaat pisteet saa kodin ja koulun yhteistyö. Lapinlahden useilta kouluilta puuttuu vanhempainyhdistys, mikä voi vaikuttaa myös siihen, että huoltajien osallistaminen koulun toimintaan on ollut vähäistä. Tukioppilastoimintaa sen sijaan on, ja oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia on käytössä vaihtelevasti.
- **Lukiokoulutuksen TEA-viisari, osallisuus (Liite, dia 55): Lapinlahti 54 pistettä / Koko maa 69.** Lukion TEA-viisarissa opiskelijoiden vaikutusmahdollisuudet toteutuvat osa-alueista parhaiten. Lukiossa kerätään opiskelijapalautetta ja järjestetään tutortoimintaa, mutta opiskelijoiden paikat

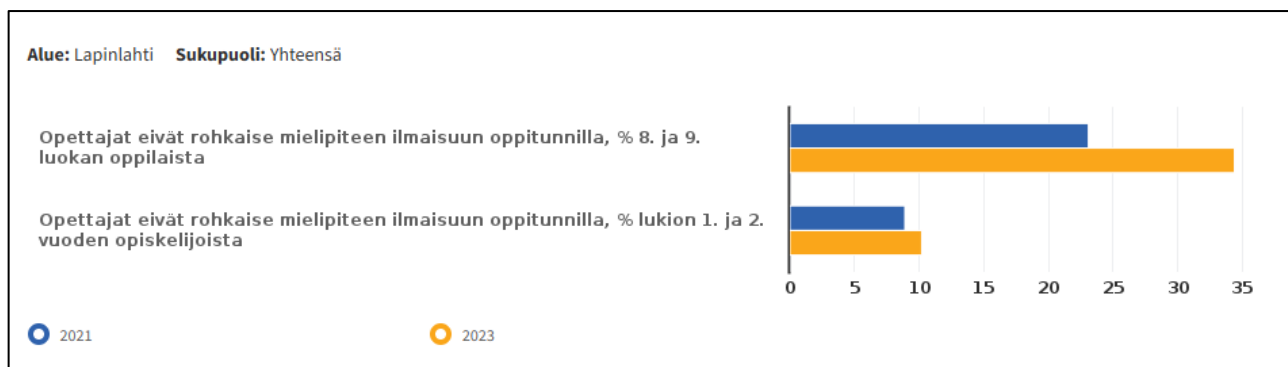

LAPINLAHTI

päättävissä elimissä puuttuvat. Opiskelijoita osallistetaan eri toimintojen suunnitteluun vaihtelevasti. Huoltajien vaikutusmahdollisuudet erottuvat heikoimpana osa-alueena.

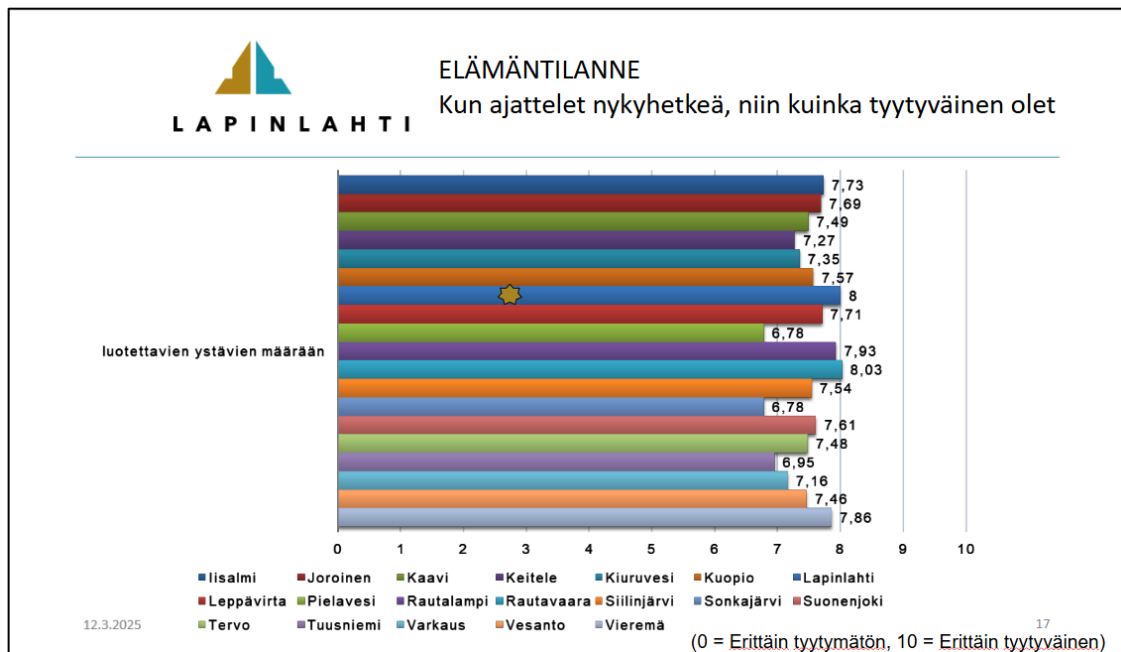
Kuva 8. Kouluterveyskyselyssä **ilman yhtään läheistä ystävää** olevien oppilaiden määrä on **yli tuplaantunut** vuodesta 2021 vuoteen 2023 **yläkouluikäisillä**. Vertailukuntiin nähden lähtötilanne on ollut vielä hyvä vuonna 2021. Lukiossa vuoden 2023 lukua ei ole saatavilla, mikä voi johtua vastaajien vähäisestä määrästä. (Tarkemmat tiedot ja kuntavertailu Liite, diat 56 ja 57.)

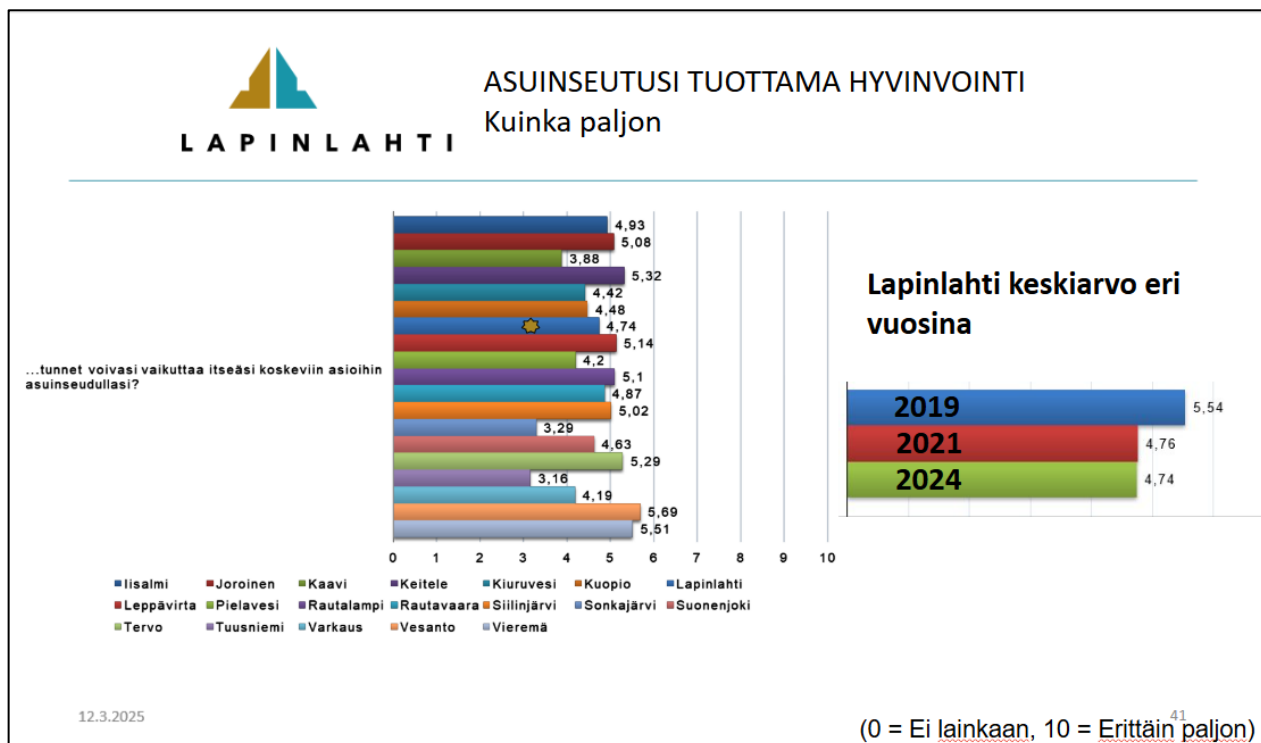
Kuva 9. Kouluterveyskyselyssä sekä yläkoulun oppilaiden että lukion opiskelijoiden kokemus siitä, että **opettajat eivät rohkaise mielipiteen ilmaisuun oppitunneilla**, on **lisääntynyt yläkoululaisilla ja lukiolaisilla**. Lähtötilanne vuodelta 2021 on silti ollut vertailukuntiin nähden hyvä sekä yläkoulussa että lukiossa. Lukiossa tilanne on vuoden 2023 kyselyssä edelleen verrattain hyvä, mutta yläkoulussa näin kokevien osuus on ohittanut suurimman osan vertailukunnista. (Tarkemmat tiedot ja kuntavertailu Liite, diat 58 ja 59.)

LAPINLAHTI

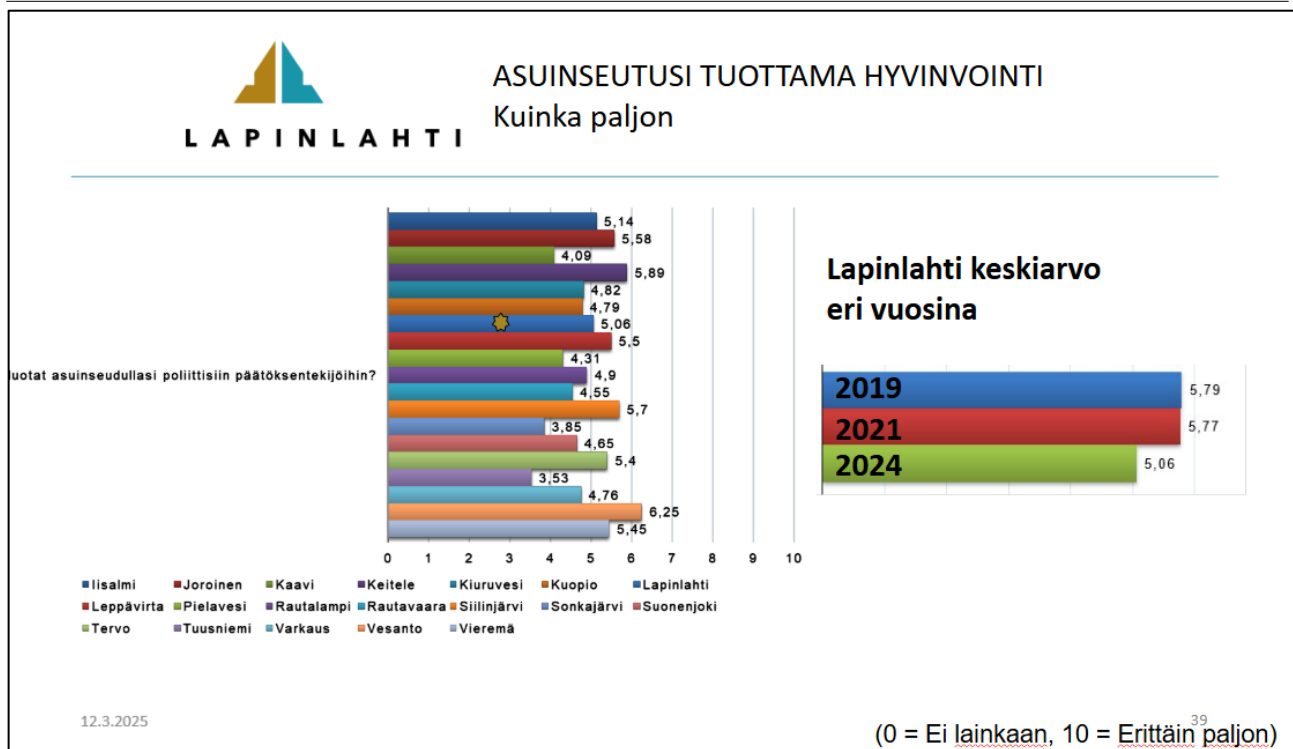
Kuva 10. Kokemuksellisessa hyvinvointikyselyssä Lapinlahti pärjää **hyvin**, kun kysytään vastaajien **tyytyväisyyttä luotettavien ystävien määrään**. Tässä kyselyssä suurin osa vastaajista on aikuisia (täysikäisiä 98,6 %).

Kuva 11. Kokemuksellinen hyvinvointikysely. Lapinlahtelaisten **vastaajien tunne siitä, että voi vaikuttaa itseä koskeviin asioihin asuinseudulla**, on kyselyn mukaan **hivenen laskenut**. Tulos on silti Pohjois-Savon kuntiin nähden edelleen keskimääräisellä tasolla.

LAPINLAHTI

Kuva 12. Kokemuksellinen hyvinvointikysely. Lapinlahtelaiden vastaajien **luottamus poliittisiin päätöksentekijöihin** on myös hivenen **laskenut**, mutta on edelleen Pohjois-Savon kuntiin nähden keskimääräisellä tasolla.

Kuva 13. Auttamisen sovellus **Commu tarjoaa uudenlaisen alustan naapuriavun tarjoamiselle ja pyytämiselle**. Lapinlahdella sovellus otettiin käyttöön syksyllä 2024, ja huhtikuuhun 2025 mennessä **käyttäjää alueella oli 231, apuilmoituksia luotu 39 kappaletta ja sovelluksen sisäisiä chat-keskusteluja käyty 48 kappaletta**.

Johtopäätöksiä/Osallisuuden vahvistaminen

- Työtä kuntalaisten osallisuuden edistämiseksi on tehty, mutta sitä on jatkettava edelleen.
- Osallisuuden ja yhteisöllisyyden toteutumista on tarkasteltava erityisesti lasten ja nuorten kohdalta.
- TEA-viisaria tarkastelemalla on mahdollista poimia seuraavia kehityskohteita kuntalaisten osallisuuden parantamiseksi jatkossa.

4.2 Painopiste 2: Terveelliset elämäntavat, itsestä huolehtiminen ja toiminnallinen arki

Painopiste 2 on hyvinvointisuunnitelman laajin, ja se on jaettu tässä kertomuksessa alalukuihin Ravitsemus ja Liikunta.

4.2.1 Ravitsemus

Painopisteen tavoitteet:

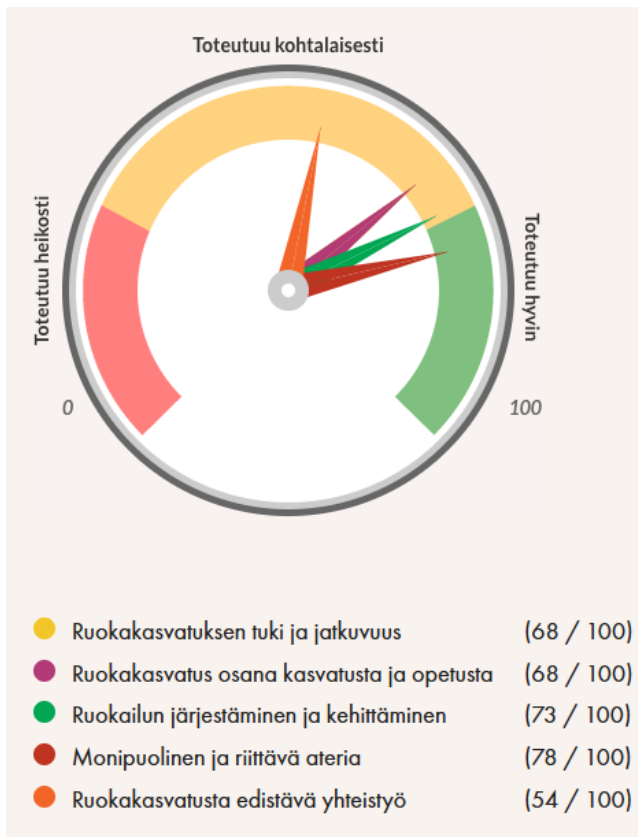
- Kehitetään päiväkotien ja koulujen ruokakasvatusta suunnitelmallisesti
- Vahvistetaan sitoutumista kouluruokailun toteuttamiseen ruokailusuositusten mukaisesti
- Koululaiset ja opiskelijat syövät aamupalan.
- Terveellinen ja säännöllinen ruokavalio: vähemmän punaista lihaa, suolaa, kovia rasvoja. Ruokasuositusten mukainen työikäisten ruokavalio ja ikäihmisten ruokavalio.

Tehtyjä toimia

- Varhaiskasvatuksen ruokakasvatuseri on saanut alkunsa hankkeista ja on jatkanut toimintaa hankkeiden päätyttyä kunnan omana toimintana. Ryhmä on kokoontunut säännöllisesti neljä kertaa vuodessa. Ryhmään kuuluu edustajat jokaisesta varhaiskasvatuksen yksiköstä, Servican edustaja sekä hyvinvointialueen ravitsemusterapeutti. Toimintaa on kehitetty ja kehitetään edelleen tukemaan varhaiskasvatuserien ruokakasvatustyötä erityisesti pedagogisesta näkökulmasta.
- Varhaiskasvatuserit ovat käyttäneet nykytila.fi-työkalua säännöllisesti.
- Koulujen ruokakasvatusta on kehitetty Kokoava-hankkeessa (2021–2022), jossa pilottikouluina olivat Nerkoon ja Alapitkän koulut.
- Kouluilla toteutettu toiveruokakyselyitä, otettu ruokakasvatus osaksi lukuvuosisuunnittelua (osa kouluista), osallistuttu ruokakasvatusviikolle, osallistettu lapsia ja nuoria ruokakasvatukseen kotitaloudessa, valinnaisaineissa sekä arjen (ruokajärjestäjät) ja juhlien ruokailuissa (teemapäivät).
- Kunnan ruokapalvelut ulkoistettu Servicalle 2022.
- Servican ja koulujen yhteistyönä käynnistetty makuraatien järjestämistä.
- Nuorten työpaja on jakanut koulujen hävikkiruokaa kuntalaisille silloin kun sitä on ollut saatavilla.

Indikaattorit

- **Perusopetuksen TEA-viisari, sitoutuminen (Liite, dia 60): Lapinlahti 56 pistettä / koko maa 57.** Kouluterveyskyselyn, TEA-viisarin ja MOVE:n tuloksia käsitellään henkilöstökokouksissa hyvin, mutta kouluruokailun toteuttamisessa on parantamisen varaa.
- **Lukiokoulutuksen TEA-viisari, sitoutuminen (Liite, dia 60): Lapinlahden pistemäärä on täydet 100.**

Kuva 14. **Ruokakasvatuksen nykytila, varhaiskasvatus.**

Yksi ruokakasvatusryhmän näkyvä hyöty on ruokakasvatuksen nykytilan arvioiminen vuosittain, mikä antaa yksiköille mahdollisuuden arvioida omaa toimintaansa ja kehittää sitä arvioinnin pohjalta. Ruokakasvatuksen nykytilasta kertovista viisareista **parhaan arvon saa monipuolinen ja riittävä ateria, ja eniten kehitettävää on ruokakasvatusta edistävässä yhteistyössä.**

Kuva: nykytila.fi

Kuva 15. Kouluterveyskysely, ei syö aamupalaa joka arkipäivä. **Aamupalaa syömättömien osuus on kasvanut 4. ja 5. luokan oppilailla sekä lukiolaisilla. 8. ja 9. luokan oppilailla osuus on hivenen pienentynyt.** Liitteen dioilla 25 ja 26 näkyy, että koululounasta syömättömien osuus on kasvanut reilusti 8. ja 9. luokkalaisilla ja jonkin verran myös lukiolaisilla. Lähde: Sotkanet.

Johtopäätöksiä/ravitsemus

- Työtä kuntalaisten terveellisen ravitsemuksen ja painonhallinnan eteen on jatkettava.
- Varhaiskasvatuksen ruokakasvatusryhmän toiminta auttaa hahmottamaan ja kehittämään ruokakasvatusta varhaiskasvatuksessa.
- Kouluikäisten ruokakasvatuksessa ja säännöllisen ruokailun tukemisessa on tehostettavaa.
- Aikuiden ja ikäihmisten ruokatottumuksien edistämiseen kaivataan lisää keinoja kunnan näkökulmasta.

4.2.2 Liikunta

Painopisteen tavoitteet

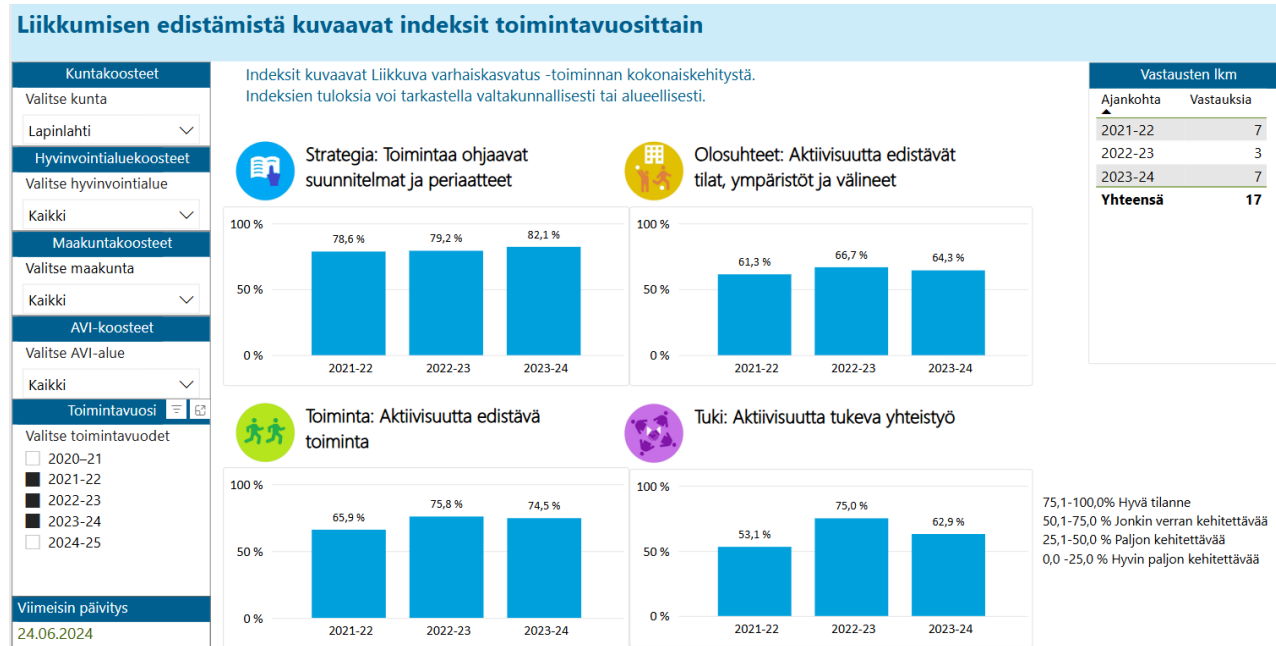
- Varhaiskasvatuksessa tehdään enemmän yhteistyötä yhteistyötahojen kanssa lasten liikkumisen lisääntymiseksi
- Liikutaan suositusten mukaisesti; erityisesti vähän liikkuvat lapset, nuoret, aikuiset ja ikäihmiset
- Tehostetaan liikuntaa tukevan toiminnan kohdentamista (seuranta, viestintä ja analyysi)

Tehtyjä toimia

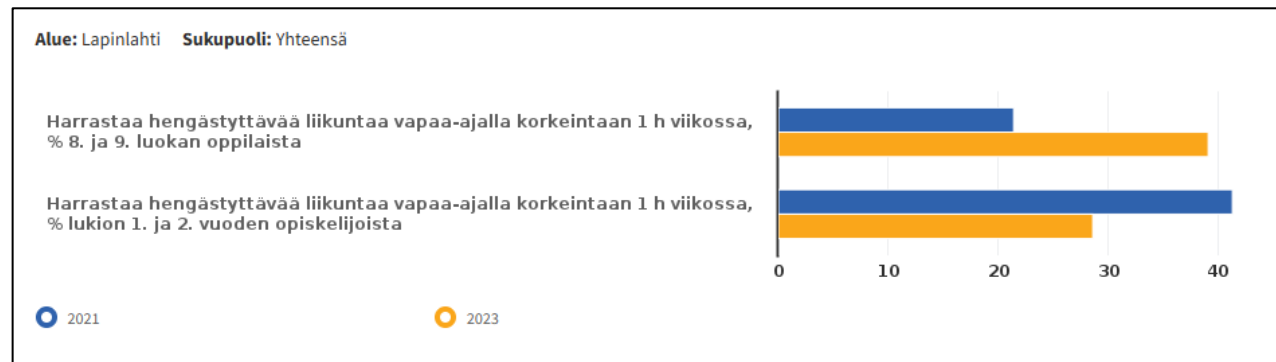
- Liikkuva varhaiskasvatus -hankkeessa (2022) kehitetty liikuntaa lisääviä toimintatapoja varhaiskasvatuksen arkeen: mm. vuosittaiset Valioareenapäivät, Pohjois-Savon liikuntavastaavien verkosto ja liikunnan vuosikello.
- Muuta varhaiskasvatuksessa: kiertävät liikuntavälinekassit, toiminnalliset/liikunnalliset perheillat, liikunnan tähti lapsen vasu-keskusteluissa, Skidireili otettu käyttöön lapsen motoristen taitojen havainnointiin.
- Varhaiskasvatuksen työntekijät osallistuneet lapsen motoristen taitojen havainnointikoulutukseen 2025.
- Liikunnalliset iltapäiväkerhot toimineet joka koulussa.
- Muuta koulujen arjessa: Toiminnalliset työtavat huomioitu arjessa, piha-alueiden ja lähiliikuntapaikkojen käyttöä tehostettu liikunnan lisäämiseksi. Puhelimettomat välitunnit, välkkäriohjaajat ja koulunuorisotyöntekijä kannustavat lapsia liikkumaan välitunneilla. Oppilaskunnat järjestäneet liikunnallisia tapahtumia ja teemapäiviä. Liikkuvan koulun vuosikello käytössä kouluilla.
- Pohjois-Savon liikunta järjesti kouluilla henkilöstölle ohjaajakoulutusta keväällä 2022.
- Nuorisotaloilla ja jalkautuvassa nuorisotyössä käytettävissä liikuntavälineitä ja liikunnallisia pelejä, mm. SUP-laudat, pihapelejä ja VR-lasien avulla pelattavia liikunnallisia pelejä.
- Kirjastolla lainattavissa liikuntavälineitä, mm. frisbeegolf-välineitä, lumikenkiä, SUP-lautasettejä.
- Lapinlahti mukana Pohjois-Savon liikunnan Perheille-hankkeessa v. 2024–2025. Liikuntatoimen ja seurojen yhteiset perheliikuntalauantait kokeiluna v. 2022.
- Liikuntapaikkoja lisätty ja ylläpidetty: Haminamäen tekonurmikenttä ja kuntoportaati valmistuivat 2022, ulkokuntosali 2023. Varpaisjärven koulun ympäristön liikuntavälineistö ja street work –alue uudistettu 2023–24.
- Kunnan kaikki liikuntapaikat ovat olleet kuntalaisten ja yhdistysten käytössä maksutta.
- Otettu käyttöön latujen kunnossapidon reaaliaikainen seuranta, joka on nähtävillä verkossa.
- Liikunta-avustuksia myönnetty yhdistyksille vuosittain kuntalaisten liikuntaharrastusten tukemiseksi.

Indikaattorit

- **Liikuntapaikkojen** lukumäärä / 1000 asukasta on Lapinlahdella **vertailukuntiin nähden hyvä** (22,97). (Liite, dia 62.)
- Eri tahojen ylläpitämiä **liikuntapaikkoja** löytyy Lipas-tietokannasta Lapinlahden alueelta kaikkiaan **208 kappaletta eri puolella kuntaa**. (Liite, dia 63.)
- **Liikunnan edistämisen TEA-pistemäärä on 72 koko maan luvun ollessa 69**. (Liite, dia 64.)

Kuva 16. **Liikkuvan varhaiskasvatuksen nykytilan** arvioinnissa käytetty Virveli-työkalu näyttää varhaiskasvatuksen liikunnallisuuden kehitystä Lapinlahdella. **Strategian ja toiminnan osalta tilanne on jo hyvä, olosuhteissa ja aktiivisuutta tukevassa yhteistyössä on vielä kehitettävää.**

Kuva 17. Kouluterveyskysely. **Korkeintaan tunnin viikossa hengästyttävästi liikkuvien osuus on kasvanut 8. ja 9. luokan oppilailla ja laskenut lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilla.** Yläkouluikäisillä vähän liikkuvien osuus on kuntavertailussa toiseksi suurin, ja osuus on kasvanut etenkin tytöillä. Tarkemmat tiedot ja kuntavertailu liitteen dioilla 65 ja 66.

VARPAISJÄRVEN LIIKUNTAHALLIN ILTAKÄVIJÄT			
Vuosi:	LIKUNTAHALLI	KUNTOSALI	YHTEENSÄ
2021	5630	3545	9175
2022	4752	3239	7991
2023	4946	3983	8929
2024	6296	3779	10 075

MONITOIMITALON LIIKUNTAHALLIN ILTAKÄVIJÄT		
Vuosi	LIKUNTAHALLI	KUNTOSALI
2021	4 200	3749
2022	8 122	4343
2023	4 760	3311
2024	6 180	4417

RIPSAKAN KUNTOSALIN ILTAKÄVIJÄT	
Vuosi:	Kävijämäärä:
2021	5 754
2022	7 034
2023	8 132
2024	8 691

Kuva 18. Kuntosalien ja liikuntahallien iltakävijämäärät. Mukana ei ole viikonloppujen tai vakiovuorojen kävijöitä. **Iltakävijöiden määrä on noussut kaikilla sisäliikuntapaikoilla vuodesta 2021 vuoteen 2024.**

Johtopäätöksiä/liikunta

- Liikuntapaikkoja ja liikunnan mahdollisuuksia on Lapinlahden kunnassa hyvin. Silti esimerkiksi yläkouluikäisten nuorten liikkumattomuus on kasvanut, MOVE-mittausten tulokset ovat edelleen heikot (diat 5 ja 20) ja työikäisten verenkiertoelinten sairaudet lisääntyneet (liite, dia 67).
- Liikkumattomuuden syitä on hyvä kartoittaa ja tarkasteltava sitä, mitä kunta voi edelleen tehdä auttaakseen erityisesti vähän liikkuvia liikunnan pariin.

4.3 Painopiste 3: Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen ja turvallinen arki

Painopisteen tavoitteet:

- Yhä useampi pysyy pystyssä (Kaatuminen, vammat, myrkytykset)
- Lukiossa ei esiinny seksuaalista häirintää
- Lukio on turvallinen ympäristö opiskella
- Liikennerikkomusten ja rikosten määrä laskee
- Ympäristö on terveellinen ja turvallinen

Tehtyjä toimenpiteitä

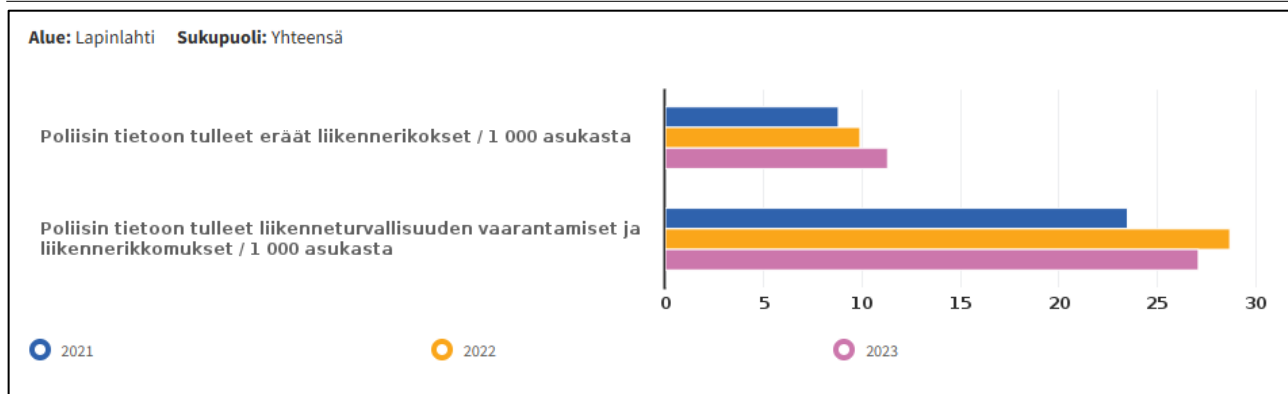
- Ikäihmisille on jaettu liukuesteitä v. 2022.
- Kansalasiopiston kurssitarjonnassa ollut vuosittain runsaasti kursseja ja ryhmiä, jotka painottuvat ikäihmisten lihaskuntoharjoitteluun mm. tuolijumppia, allasryhmiä ja kuntosaliryhmiä.
- Esteettömyyskävelyt toteutettu Lapinlahden ja Varpaisjärven taajamissa.
- Liikenneturvallisuustyöryhmä kokoontunut säännöllisesti kaksi kertaa vuodessa.
- Liikenneturvallisuuden nykytilan arviointi tehty ja kehittämisen kohteet määritelty Ylä-Savon ja Siilinjärven yhteisessä liikenneturvallisuussuunnitelmassa, joka valmistui v. 2024.

Indikaattorit

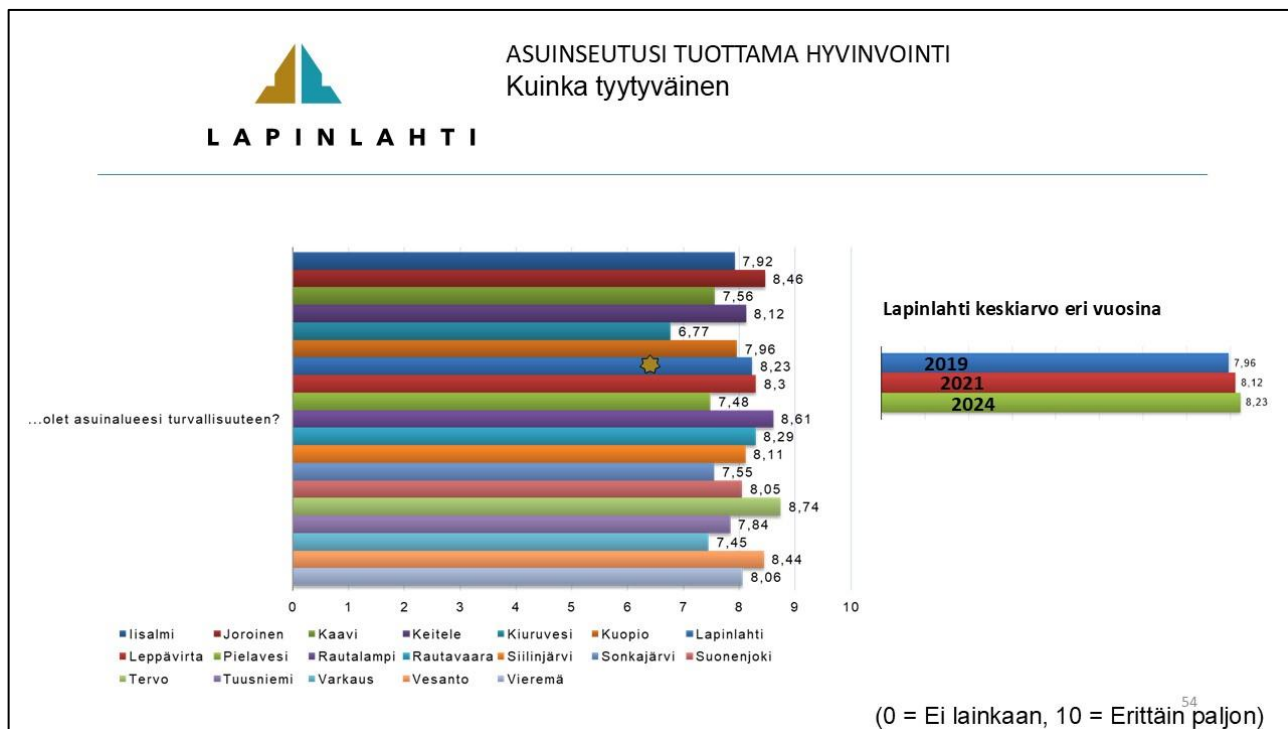
- **Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot ovat vähentyneet** vuodesta 2021 vuoteen 2023. Luku on silti edelleen vertailukuntien suurin. (Liite, dia 46.)
- Tapaturmaindeksi pysynyt jotakuinkin samana vuodesta 2021 vuoteen 2023. (Liite, dia 71.)
- **Kokenut seksuaalista häirintää ja kokenut fyysistä uhkaa vuoden aikana** -tilastoista puuttuu tuoreemman kyselyn tulos (2023) lukion osalta. Tämä voi johtua vastaajien pienestä määrästä. (Liite, diat 72 ja 73.)
- **Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset** ovat hieman nousseet vuodesta 2021 (5,5 tapausta/1000 as) vuoteen 2023 (6,1 tapausta/1000 as). Näiden yleisyys on kuitenkin vertailukuntiin, koko maahan ja maakuntaan nähden toiseksi matalinta. (Liite, dia 48.)
- **Poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset ovat kasvaneet** vuodesta 2021 (20 tapausta/10 000 as) vuoteen 2023 (30,6 tapausta/10 000 as). (Liite, dia 49.)
- **Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettujen potilaiden määrä on kasvanut** vuodesta 2021 vuoteen 2023. Lapinlahdella osuus on vertailukunnista toiseksi suurin. Naisilla tapauksia on ollut joka vuosi miehiä enemmän. (Liite, dia 50.)
- **Liikennevahinkojen lukumäärä ja liikennevahingoissa vammautuneiden lukumäärä on laskenut** vuodesta 2021 vuoteen 2023, mutta liikennekuolemia on tapahtunut useana vuonna. (Liite, dia 51.)

LAPINLAHTI

Kuva 19. **Poliisin tietoon tulleet eräät liikennerikokset ja poliisin tietoon tulleet liikenneturvallisuuden vaarantamiset ja liikennerikkomukset ovat molemmat nousseet** vuodesta 2021 vuoteen 2023. Molemmissa tilastoissa Lapinlahden luvut ovat myös kuntavertailun suurimmat. Tarkemmat tiedot ja kuntavertailu Liite, diat 74 ja 75. Kuva: Sotkanet.

Kuva 20. Kokemuksellinen hyvinvointikysely: **Kuinka tyytyväinen olet asuinseutusi turvallisuuteen? Lapinlahtelaiset ovat kyselyn mukaan suhteellisen tyytyväisiä turvallisuuteen Lapinlahdella.** Asteikolla 0–10 Lapinlahti saa kyselyssä arvon 8,23.

Johtopäätöksiä/ Tapaturmien ja väkivallan ehkäiseminen ja turvallinen arki

- Lukion osalta aiemmin herännyt huoli seksuaalisesta häirinnästä ja fyysisestä turvallisuudesta näyttää kouluterveyskyselyn mukaan hälventyneen. Pienessä opiskelijamäärässä yksittäisten vastausten painoarvo on suuri, joten vuosittainen vaihtelukin voi näyttäytyä suurena. Tilannetta kannattaa silti edelleen pitää silmällä sekä lukion että peruskoulun osalta.
- Asukkaat kokevat Lapinlahden turvallisesti paikaksi elää, mitä tukee myös henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten vähäisyys.

- Omaisuusrikosten määrä on kasvanut, mutta on edelleen vähäisempää kuin koko maassa tai maakunnassa keskimäärin.
- Liikenne, kaatumiset ja putoamiset sekä vammat ja myrkytykset näyttäytyvät suurimpana turvallisuutta heikentävänä tekijänä. Liikennevahingot ja rikkomukset tilastoidaan tapahtumapaikan mukaan, joten henkilöiden kotipaikkakunnista ei ole tietoa. Kuntaa halkova 5-tie aiheuttaa kunnan alueelle paljon ohiajoliikennettä ja vääristää omalta osaltaan tilastoa.

4.4 Painopiste 4: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäiseminen

Painopisteen tavoitteet:

- Lasten ja nuorten mielenterveyden varhainen tukeminen, masennusoireilu vähenee
- Vanhemmuus vahvistuu, tuetaan perheiden hyvinvointia ja jaksamista vanhempana
- Alaikäiset ovat päihteettömiä ja ennaltaehkäistään päihteiden aiheuttamia haittoja ja riippuvuuksia
- Mielenterveys-sairastavuus vähenee
- Työikäiset vuodeosasto/ sairaala/ asumispalvelut päihteiden vuoksi vähemmän
- Ennaltaehkäisevän päihdetyön rakenteiden päivittäminen ja jatkuvan toiminnan varmistaminen

Tehtyjä toimia

- Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön suunnitelma valmistunut 2023.
- Ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön työryhmä kokoontunut säännöllisesti. Ryhmässä edustajat kunnan eri toimialoilta, hyvinvointialueen gerontologisesta sosiaalityöstä, seurakunnasta ja kolmannelta sektorilta.
- Kunnan työntekijä mukana Pohjois-Savon Ehkäisevän päihdetyön verkostossa.
- Varhaiskasvatuksessa Yhdessä aikoja toteutettu säännöllisesti. Toimintamalli mahdollistaa moniammatillisen verkoston tuen lapsiperheelle varhaisessa vaiheessa tuen tarpeen/mahdollisen huolen ilmetessä.
- Kouluissa: poissaoloihin puuttumisen toimintamalli käytössä, yhteistyötä ja viestintää vanhempien kanssa, tiedotusta myös eri toimijoiden infoista vanhemmuuden tueksi, kahvivälkät ja yhteistyötä nuorisotyön kanssa. Hyvinvointialueen resurssien puute näkynyt oppilashuollossa.
- Kunnan kaksi nuorisotaloa ja jalkautuva nuorisotyö mahdollistaneet nuorille kohtaamisia ja mielekästä tekemistä valvotussa ympäristössä.
- Nuorten työpaja tukenut haastavassa tilanteessa olevien nuorten työ- ja toimintakykyä työpajatoiminnan keinoin. Käytössä myös mm. ratkaisukeskeinen lyhytterapiapalvelu, eläinavusteinen toiminta ja Neurosonic-tuoli.
- Kaiku-kortti otettu käyttöön helmikuussa 2024. Kortti tarjoaa mahdollisuuden maksuttomiin kulttuurielämyksiin heikossa taloudellisessa asemassa oleville.
- Lapinlahti mukana Mieliteko 2.0 -hankkeessa: Mm. toteutettu mielen hyvinvoinnin ABC-työpajoja kunnan henkilöstölle. Myös lapinlahtelaisilla työnantajilla on mahdollisuus hyödyntää Mieliteko-hankkeen työpajoja ja toimintaa työntekijöidensä hyväksi.
- Käynnistetty nuorten aikuisten Olkkari-toiminta nuorisotalo Laparille yhteistyössä Mieliteko-hankkeen kanssa.
- Muuta kolmannen sektorin yhteistyötä mm. tapahtumissa ja tiedotuksessa: Ehyt ry ja Lämmin vanhemmuus -hanke, Huoltoliitto/Viiskyviis-hanke.

LAPINLAHTI

- Yhdistysten toiminta-avustuksilla tuettu kolmatta sektoria järjestämään mielekästä vapaa-ajan toimintaa kuntalaisille.

Indikaattorit

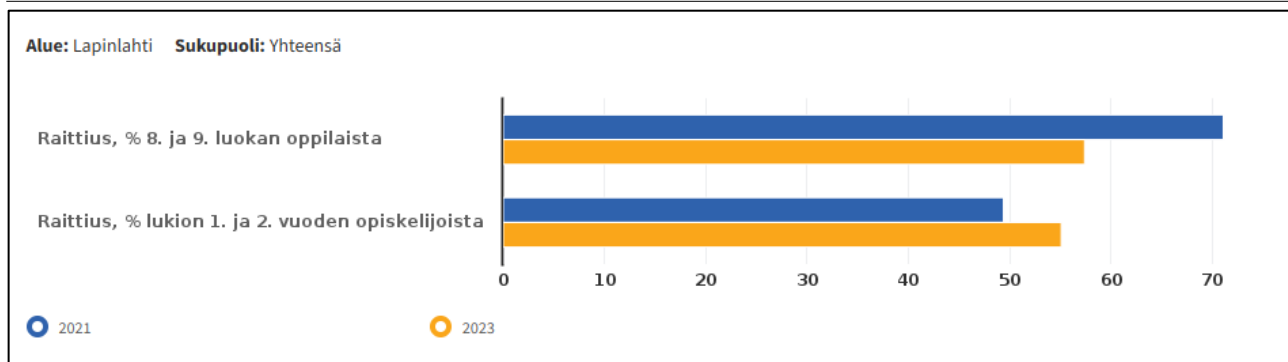
- **Huostassa tai kiireellisesti sijoitettuna olevien alaikäisten määrä on kasvanut koko vertailukauden ajan ja osuus on vertailukunnista Lapinlahdella kaikkein suurin.** Erityisesti ilmiö koskee teini-ikäisiä tyttöjä. Ikäkausittaiset tilastot ja kuntavertailu liitteen dioilla 79–81.
- **Keskusteluvaikkeudet vanhempien kanssa ovat lisääntyneet 4. ja 5. luokan oppilailla sekä 8. ja 9. luokan oppilailla.** Lukiolaisilta vuoden 2023 tilastoa ei ole saatavilla. Tarkemmat luvut ja kuntavertailu liitteen dioilla 13 ja 30.
- **Päihteiden vuoksi sairaaloiden ja terveystieteiden vuodeosastoilla hoidetut potilaiden määrä / 1000 asukasta on hieman laskenut** vertailukauden aikana. Tilastointiin kuitenkin vaikuttaa myös palveluiden saatavuus ja alueen hoitokäytännöt. Tarkemmat tiedot ja kuntavertailu liitteen dilla 83 ja vertailukohteeksi päihdehuollon laitoksissa hoidossa olleiden asiakkaiden määrä / 1000 asukasta dilla 84.
- **Ikävakioitu mielenterveysindeksi** on yli koko maan keskiarvon, ja on **hieman noussut** vuodesta 2021 (122,5) vuoteen 2022 (124,1). Kuntavertailu ja lisätietoa liitteen dilla 92.
- **Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa** saaneiden työkäisten osuus on tehnyt piikin vuonna 2022, mutta tullut sen jälkeen takaisin **lähelle vuoden 2021 tasoa**. Mielenterveysperusteinen sairauspäiväraha on huomattavasti yleisempi naisilla kuin miehillä. Kuntavertailussa Lapinlahden vuoden 2024 luku on suurempi kuin maassa keskimäärin, mutta pienempi kuin Pohjois-Savon luku. Vertailukuntiin nähden Lapinlahti sijoittuu keskelle. Tarkemmat tiedot ja kuntavertailu liitteen dilla 93.

Indikaattori	Alue	Sukupuoli	2021	2023	
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista info ind. 289	Lapinlahti	miehet	5,2	10,1	
		naiset	5,7	5,3	
		yhteensä	5,4	7,8	
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista info ind. 3920		miehet			
		naiset			
		yhteensä	13,9	12,2	

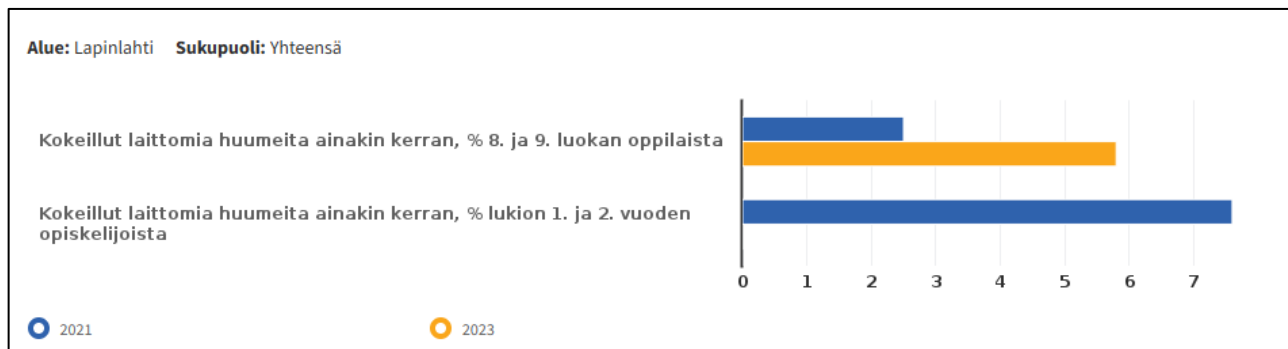
Kuva 21. **Itsensä humalaan vähintään kerran kuukaudessa juovien 8. ja 9. luokan oppilaiden osuus on kasvanut**, mikä johtuu erityisesti poikien entistä runsaammasta juomisesta. **Lukiolaisilla humalajuominen on vähentynyt** vuodesta 2021 vuoteen 2023. Lisätietoa tilastoista ja kuntavertailut liitteen dioilla 86 ja 87.

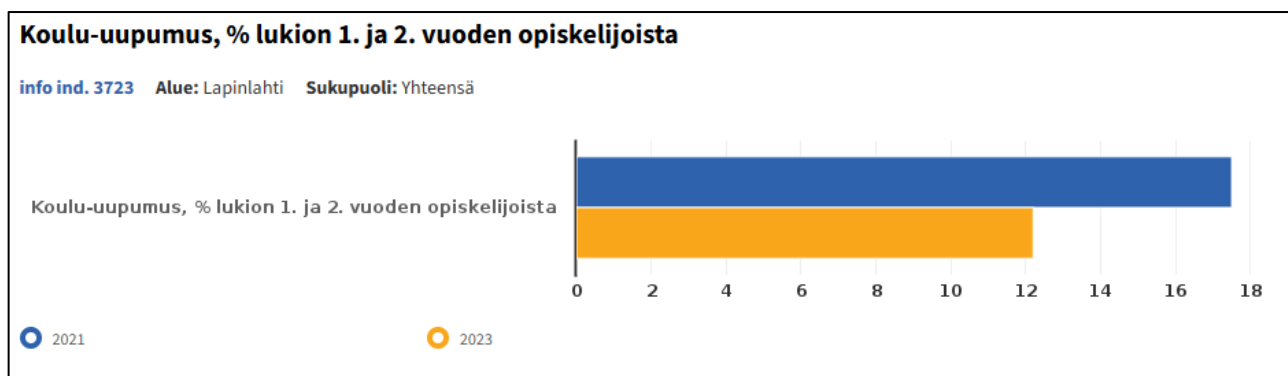
LAPINLAHTI

Kuva 22. **Raittiiden osuus yläkoululaisten kohdalla on pienentynyt ja lukiolaisten kohdalla kasvanut.** Kuntavertailussa raittiiden yläkoululaisten osuus on ollut vielä vuonna 2021 vertailualueiden suurinta. Lukiolaiset ovat kirineet vuonna 2023 raittiiden tilastossa vertailukuntien kärkeen. Kuntavertailu liitteen dioilla 88 ja 89.

Kuva 23. Kouluterveyskysely: **Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran.** Nuorten raportoimat huumeekokeilut ovat **lisääntyneet 8. ja 9. luokan oppilailla.** Lukiolaisten kohdalla vuoden 2023 tietoa ei ole saatavilla, mikä voi johtua vastaajien pienestä määrästä.

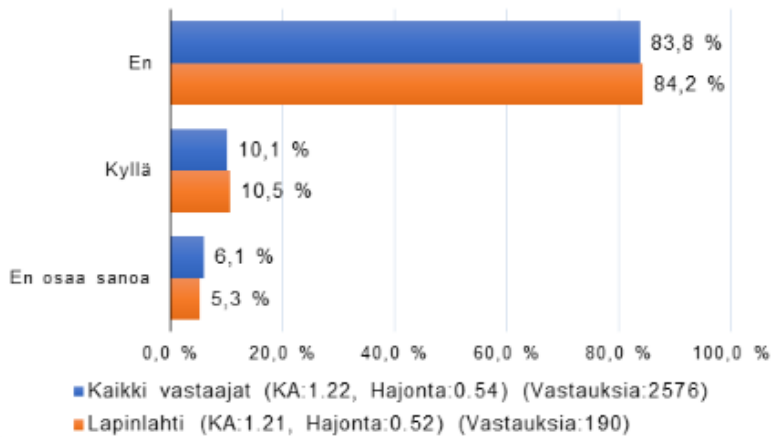

Kuva 24. Kouluterveyskysely. **Lukiolaisten koulu-uupumus on vähentynyt** vuodesta 2021 vuoteen 2023.

11. Oletko ollut huolissasi viimeisen 12 kuukauden aikana sinulle läheisen ihmisen (esim. äidin, isän, sisarusten, isovanhempien)

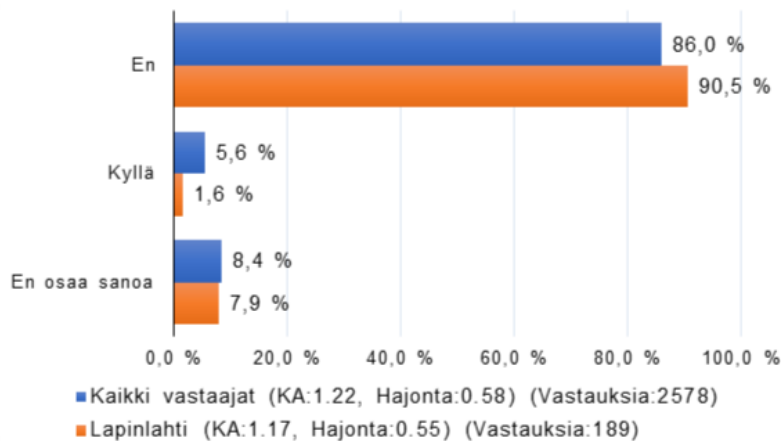
alkoholinkäytöstä?

Kuva 25. **Nuorten** päihdetilannekyselyssä **10,5 %** vastanneista kertoi olleensa viimeisen vuoden aikana **huolissaan läheisen ihmisen alkoholinkäytöstä**.

7. Oletko nähnyt, että asuinkunnassasi alaikäisille olisi myyty kaupassa, kioskissa tai huoltoasemalla viimeisen 12 kuukauden aikana

alkoholia?

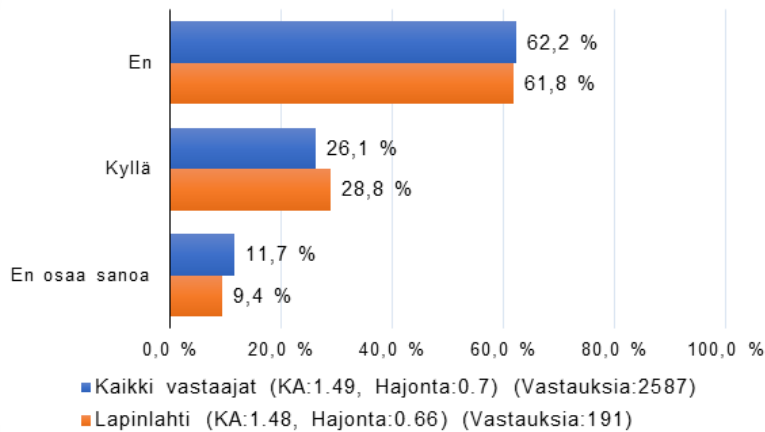

Kuva 26. päihdetilannekysely, **nuoret**. Nuorten päihdetilannekyselyssä olivat vastaajat nähneet Lapinlahdella keskimääräistä **vähemmän alkoholin myyntiä alaikäisille kaupoissa, kioskeilla ja huoltoasemilla**. Myös nikotiinituotteiden myyntiä ja alaikäisten rahapelaamista (kaupoissa, kioskeilla, huoltoasemilla) oli havaittu Lapinlahdella keskimääräistä vähemmän.

8. Oletko nähnyt, että joku asuinkunnassasi olisi hankkinut/välittänyt alaikäisille viimeisen 12 kuukauden aikana

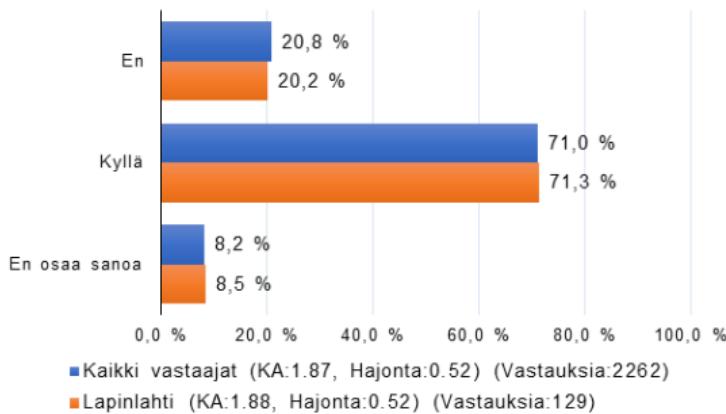
alkoholia?

Kuva 27. Päihdetilannekysely, nuoret. **Alaikäisten hankkimat päihteet tulevat Lapinlahdella suurimmaksi osaksi välitystoiminnan kautta.** Alaikäiset olivat havainneet päihteiden välittämistä alaikäisille Pohjois-Savon keskiarvoa enemmän alkoholin ja nikotiinituotteiden (tupakka, sähkösavukkeet, nikotiinipussit, nuuska) osalta. Huumausaineiden ja impattavien aineiden välittämistä oli havaittu vähemmän.

5. Oletko havainnut kunnassasi viimeisen 12 kuukauden aikana alaikäisten

sähkösavukkeiden käyttöä?

Kuva 28. Päihdetilannekysely, aikuiset. **Sähkösavukkeet on Lapinlahdella yleisin havaittu alaikäisten käyttämä päihde.** 71,3 % vastaajista kertoo nähneensä alaikäisten sähkösavukkeiden käyttöä. Sen sijaan esimerkiksi alaikäisten imppaamista tai lääkkeiden väärinkäyttöä on nähty Lapinlahdella Pohjois-Savon keskiarvoa vähemmän.

Johtopäätöksiä/Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäiseminen

- Perheet kaipaavat entistä enemmän tukea kasvatustyössä: huostaanotot ja lasten kokemat keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ovat lisääntyneet.
- Päihteiden käyttö on vähentynyt lukioikäisillä mutta lisääntynyt yläkoululaisilla. Erilaiset nikotiinituotteet näkyvät ilmiönä alaikäisillä.
- Alaikäiset saavat päihteitä useimmiten täysi-ikäisten välittämänä. Elinkeinoelämä kantaa vastuuta ikärajojen noudattamisesta hyvin.
- Aiemmin havaittu lukiolaisten koulu-uupumus on vähentynyt.

4.5 Painopiste 5: Varhainen tuki (palveluketjut)

Painopisteen tavoitteet:

- Matalan kynnyksen palvelujen/ohjauksen ja toimintojen lisääminen
- Vuodeosaston hoitoaika lyhenee (palvelu siirtynyt hyvinvointialueelle)
- Työttömien terveystarkastusten määrä ja säännöllisyys lisääntyy ja seuranta on säännöllistä

Tehtyjä toimenpiteitä

- Nuorisotyössä toimintamuotoina ovat kaksi nuorisotilaa, etsivä nuorisotyö, VALPAStyö (laajennetun oppivelvollisuuden kuntavalvontaa), koulunuorisotyö-hanke, Saapas-toiminta, jalkautuva nuorisotyö, nuorisovaltuusto sekä leirit ja retket.
- Kulttuurihyvinvoinnin edistämiseksi otettu käyttöön Kaikukortti.
- Nuorten työpajatoiminta käynnistettiin kunnan omana toimintana ja AVIn osarahoituksena vuonna 2021. Se on tarjonnut työllistämistä edistävää palvelua 16–29-vuotiaille nuorille sekä tarjoaa tukea koulutukseen, työelämään ja elämänhallintaan liittyvissä kysymyksissä. Työpajan toiminta siirtyy yhdistyspohjalle vuoden 2025 aikana.
- Lapinlahti oli mukana työllisyyden kuntakokeilussa vuosina 2021–2024. Kunnassa toimi 4 paikallista työllisyysasiantuntijaa, ja palvelua voitiin viedä myös Varpaisjärven kylälle. Vuoden 2025 alusta työllisyyden hoito siirtyi Kuopion työllisyysalueen alaisuuteen.

Indikaattorit

- **Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden** osuus on **kasvanut** vuodesta 2021 (8,4 %) vuoteen 2023 (9,7 %). (Liite, dia 82.)
- **Toimeentulotukea pitkäaikaisesti** saaneiden osuus **25–64-vuotiaista** on **hienoisesti kasvanut**. Osuus on kuitenkin matalampi kuin koko maassa tai Pohjois-Savossa keskimäärin. (Liite, dia 95.)
- **Työkyvyttömyyseläkettä** saavien osuus on hienoisesti **laskenut**. (Liite, dia 96.)
- **Alioikeuksissa tuomittujen** 15 vuotta täyttäneiden osuus / 1000 vastaavan ikäistä on **noussut** vuodesta 2021 (8,6) vuoteen 2023 (10,6). (Liite, dia 97.)
- **Pitkäaikaistyöttömien** osuus työvoimasta on **laskenut** vuodesta 2021 (3,9 %) vuoteen 2024 (3 %). Osuus on alhaisempi kuin koko maassa tai Pohjois-Savossa keskimäärin. (Liite, dia 98.)
- **Nuorten työpajan asiakkaita** on ollut toimintakautena n. **80 henkilöä**. Päättäneistä työpajajaksoista **85 %** on päättynyt ns. **positiiviseen päättymissyhyyn** (siirtyminen esim. opiskeluun tai toiseen palveluun).
- **Kaikukortteja** jaettu ensimmäisenä toimintavuonna (helmikuusta joulukuuhun 2024) **85 kappaletta**, ja jaetuille korteille kirjattiin yhteensä **295 käyttökertaa**. Kaikukortti ei vielä näy Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnystä -indikaattorissa (liite, dia 100).
- **Kulttuuripalvelujen saavutettavuus** -tilastoissa (liite, dia 101) Lapinlahden **kaksi kirjastoa** sekä **ammattillisesti hoidettu taidemuseo** tuovat kulttuuripalveluita lähelle asukkaita. Elokuvateatterin puute näkyy tilastoissa samoin kuin usealla muullakin vertailukunnalla.
- **Vapaan sivistystyön opetustunnit** ovat **laskeneet** vuodesta 2021 (8615 tuntia) vuoteen 2024 (6786 tuntia). Kansalaisopiston tuntimäärää on supistettu talouden tasapainotusohjelman vuoksi. (Liite, dia 101.)

LAPINLAHTI

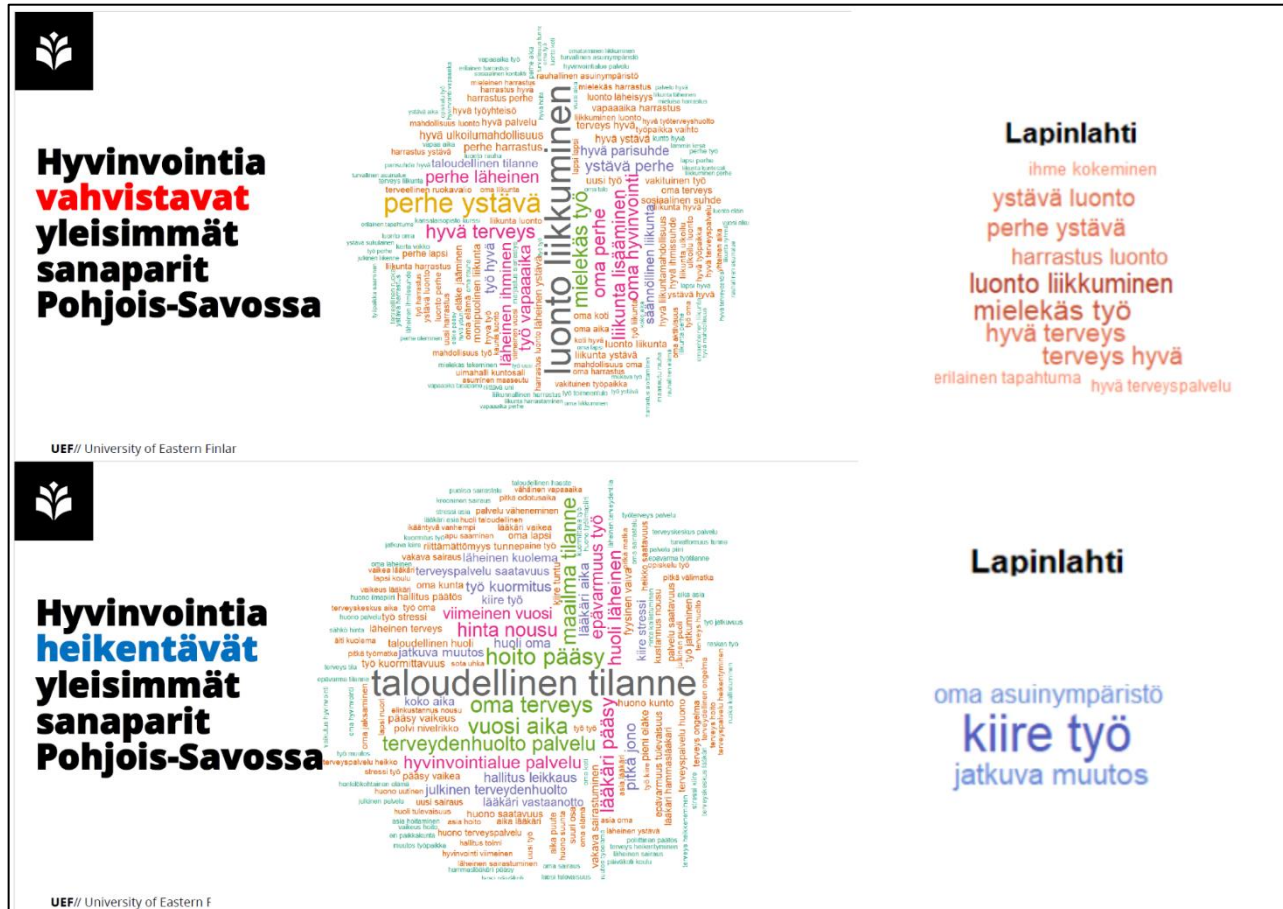
Kirjaston tilastoja Lapinlahti + Varpaisjärvi

	2021	2022	2023	2024
Fyysiset käynnit / Asukasluku	5,87	6,41	7,60	8,06
Tapahtumien osallistujamäärä / (Asukasluku / 1000)	101,52	312,21	288,82	817,60

Kuva 30. **Kirjaston** osalta sekä **fyysiset käynnit** suhteutettuna asukaslukuun että **tapahtumien osallistujamäärä** suhteutettuna asukaslukuun ovat **nousseet** koko tarkastelukauden ajan. Lähde: Suomen yleisten kirjastojen tilastot.

	Huonommin	Ei huonommin eikä paremmin	Jonkin verran paremmin	Selvästi paremmin	Yhteensä	Vastaajamäärä	Paremmiin	Paremmiin Koko maa
ARJEN ASIOIDEN HALLINTA								
Hoidan itse omatoimisesti arjen asioita	0%	13%	50%	38%	100%	8	88%	56%
Hoidan kotitöitä (esim. pyykki, siivous)	0%	13%	50%	38%	100%	8	88%	47%
Hoidan raha-asioitani	0%	25%	38%	38%	100%	8	75%	45%
Hoidan virastoasioita	0%	25%	50%	25%	100%	8	75%	51%
Noudatan säännöllistä päivärytmiä	0%	25%	50%	25%	100%	8	75%	66%

Kuva 29. **Nuorten työpajan Sovari-palautteissa** näkyy osallistujien oma arvio työpajajakson vaikutuksesta omaan elämään. Palautteen antajien määrä on pieni, mutta palautteen perusteella esim. **88 % vastaajista** koki hoitavansa **itse omatoimisesti arjen asioita työpajajakson jälkeen paremmin kuin ennen jaksoa**.

Kuva 31. Kokemuksellinen hyvinvointikysely, avointen vastausten analyysi (Itä-Suomen yliopisto). Kokemuksellisen hyvinvointikyselyn avoimissa vastauksissa hyvinvointia vahvistavina tekijöinä mainitaan mm. luonto ja liikkuminen, sekä terveyteen, läheisiin ja perheisiin liittyvät asiat. Hyvinvointia heikentävinä tekijöinä mainintoja saavat mm. taloushuolet sekä huoli palveluista ja terveydestä. Lapinlahdella on sanottu myös mm. työhön liittyvää kiirettä, jatkuvaa muutosta ja asuinympäristöön liittyviä tekijöitä.

Johtopäätöksiä/Varhainen tuki (palveluketjut)

- Monet palveluketjuihin liittyvät rakenteet ovat olleet tarkastelukauden aikana tai päätteeksi voimakkaassa muutoksessa.
- Syrjäytymisriskissä olevien palveluihin on kiinnitettävä edelleen aktiivisesti huomiota.

5 Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteiden itsearviointi

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet kunnassa: Laadullinen itsearviointi	
Itsearviointi kunnan hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman valmistelusta ja hyödyntämisestä	• Laaja hyvinvointikertomus toimii pohjana hyte-toimintasuunnitelmalle • Hyvinvointisuunnitelman tavoitteita nostetaan mukaan talous- ja toimintasuunnitelmaan • Kunnan hyvinvointikertomus- ja suunnitelma sekä vuosiraportit hyväksytään kunnanhallituksessa ja valtuustossa • Hyvinvointia edistävä yhteistyö on kirjattu yhtenä kärkitavoitteena kuntastrategiassa
Itsearviointi kunnan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen työn rakenteesta, resursseista ja prosessista	• Johtamisvastuu kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyöstä on kunnan Hyte-johtoryhmällä • Hyvinvointi- ja osallisuuskordinaattori toimii 100 % työajalla. Työ sisältää myös ehkäisevän päihde- ja mielenterveystyön koordinoitua. • Eri toimialat tekevät aktiivista yhteistyötä mm. kolmannen sektorin ja erilaisten verkostojen ja yhteistyökumppanien kanssa. • Kunta osallistuu hyvinvointialueen järjestämiin verkostoihin ja työryhmiin. • Kunnassa toimii ikäihmisten neuvosto, vammaisneuvosto, lapsi- ja perheneuvosto sekä nuorisovaltuusto. • Asukkaille kuvattu vaikuttamiskanavat (palaute, aloitteet) verkkosivulla ja tarvittaessa opastetaan henkilökohtaisesti. • Kunta jakaa yhdistysavustuksia vuosittain. • Päätöksenteossa käytössä ympäristövaikutusten arviointi ja lapsivaikutusten arviointi. EVAn systemaattisessa käyttöönotossa vielä kehitettävää.

LAPINLAHTI

Itsearviointi kunnan ehkäisevästä päihdetyöstä ja sen rakenteiden vahvuudesta	• Ehkäisevän päihdetyön toimielimenä toimii kunnanhallituksen alainen Hyvinvointi- ja osallisuusjaosto • Koordinaattorina ja yhdyshenkilönä hyvinvointi- ja osallisuuskoordinaattori • Toimeenpanevana tahona kunnan Ehkäisevä päihde- ja mielenterveystyöryhmä, johon kuuluu edustajia kunnan eri toimialoilta sekä seurakunnan ja kolmannen sektorin edustajat • Toimintaa ohjaa ehkäisevän päihdetyön suunnitelma • Yhteistyö hyvinvointialueen kanssa: kunnan edustaja mukana hyvinvointialueen koordinoimissa verkostoissa • Kehitettävää: Resursointi on niukkaa EPT/EMT-ryhmän tehdessä työtä muun työn ohessa ja erikseen määrittelemättömällä työpanoksella. Eri kohderyhmien huomioidussa, asukkaiden osallistamisessa ja tavoitteellisessa yhteistyössä parantamisen varaa.
Itsearviointi kunnan yhdenvertaisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja palveluiden yhdenvertaisen saavutettavuuden edistämisestä	• Kunnan yhteinen yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma on valmisteilla. • Kouluilla ja lukiolla ajantasaiset yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat, jotka pohjautuvat oppilaille/opiskelijoille tehtyihin kyselyihin • Kunnan henkilöstön yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma on käytössä • Neuvostot toimivat asiantuntijoina oman viiteriöryhmänsä tarpeista kunnan päätöksenteossa ja palveluiden kehittämisessä. • Kuntalaisilla mahdollisuus asioida paikan päällä virastotalolla (avoinna arkisin joka päivä), verkossa tai paperilomakkeen kautta. • Esteettömyys huomioidaan toiminnassamme.
Itsearviointi kunnan elinvoiman edistämisestä	• Elinvoimastrategia laadittu 2025 • Elinvoimapalveluiden resurssi on vahvistunut 1.1.2025 alkaen, kun työllisyyskoordinaattorin työpanos vapautui elinvoimatehtäviin • Iisalmen elinvoimapalveluista jalkautuu työntekijä Lapinlahdelle 1krt/vk • Säännölliset palaverit yrittäjien kanssa 4 krt/v • Kunnassa seurataan aloittaneiden ja lopettaneiden yritysten määrää ja se kirjataan tilinpäätökseen • Seurataan myös: työpaikkojen kehitys, työllisyysaste, työllisyyskatsaus, Suomen yrittäjäystävällisin kunta -kyselyn tulokset, elinvoimaindikaattori

LAPINLAHTI

	• Kehitettävää: yhteistyö työllisyysalueen yritys- ja työnantajapalveluiden kanssa vasta rakentumassa
Maahanmuuttajien kotouttamisen edistäminen	• Kotoutumisen palvelut ovat hyvätasoiset ja toteutetaan sekä kunnan omana työnä että ostettuna työllisyysalueelta • Kerran kuukaudessa yhteistyöpalaverit kunnan ja Kuopion kaupungin maahanmuuttopalveluiden kanssa • Tervetuloa kuntaan -tapahtumat kaksi kertaa vuodessa • Yhteistyötä kolmannen sektorin kanssa on suunnitteilla • Kuopion työllisyysalueen kotouttamisohjelma käytössä • Kansalaisopistolla maahanmuuttajille suunnattuja kursseja
Vuokra-asuntojen osuus kunnan eri osissa / kaupunginosittain	• Vuokra-asunnoista hyvä tarjonta, käyttöaste 94% • Vuokra-asuntoja Lapinlahden, Alapitkän ja Varpaisjärven taajamissa

6 HYTE-kerroin ja siihen vaikuttavat indikaattorit

HYTE-kerroin on kuntien saaman valtionosuuden osa, joka määräytyy sen mukaan, kuinka aktiivisesti ja tuloksellisesti kunta edistää asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia. Kertoimen määrittelyssä käytetään prosessi- ja tulosindikaattoreita, jotka voivat määraajoin myös vaihdella.

Lapinlahdella HYTE-kerroin on kehittynyt 2020-luvulla seuraavasti:

Indikaattori	2020	2021	2022	2023	2024
HYTE-kerroin, 0-100	67	67	66	65	59
HYTE-kerroin, 1000 €	173,2	177,5	172,5	166,4	163,5
HYTE-kerroin €/asukas	18,3	19,0	18,7	18,4	17,6
Prosessi-indikaattoreiden keskiarvo	86	93	78	78	79
Tulosindikaattoreiden keskiarvo	48	41	54	52	38

6.1 Prosessi-indikaattorit

HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorit mittaavat kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen nykytilannetta. Tiedot kerätään THL:n TEA-tiedonkeruiden yhteydessä, ja tiedonkeruut vuorottelevat toimialojen välillä niin, että yksittäiselle toimialalle kysely tulee kahden vuoden välein. Alla taulukoissa Lapinlahden saamat arvot kuntajohtoon, liikunnan, peruskoulun ja kulttuurin prosessi-indikaattoreista.

Kuntien HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorit: Kuntajohto/Lapinlahti

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Kunnan palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja	100	100	0	0
Kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista	100	100	100	100
Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen	0	0	100	100
Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä	100	100	100	100
Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista	100	100	100	100

L A P I N L A H T I

Kuntien HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorit: Liikunta/Lapinlahti

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa	100	100	100	100
Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen	100	100	100	100
Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille	100	100	100	100
Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakkoarviointiin	100	100	100	100
Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä	100	100	100	100

Kuntien HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorit: Peruskoulu/Lapinlahti

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen kolmen vuoden välein	96	96	93	93
Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa	32	32	97	97
Koulussa on pitkät liikuntavälitunnit	37	37	100	100
Koulussa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä	100	100	0	0

Kuntien HYTE-kertoimen prosessi-indikaattorit: Kulttuuri/Lapinlahti

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnystä	0	0	0	0

6.2 Tulosindikaattorit

HYTE-kertoimen tulosindikaattoreita on kuusi, ja ne mittaavat muutosta väestön hyvinvoinnissa ja terveydessä. Tulosindikaattoreista lasketaan kahden viimeisimmän vuoden tai mittausajankohdan erotus kuvaamaan tapahtunutta muutosta. HYTE-kerrointa varten tulokset pisteytetään ja skaalataan kaikkien kuntien tuloksesta muodostetulla asteikolla. **Suurimmasta erotuksesta (paras positiivinen kehitys)** tulee arvo, jolla tulosindikaattorista saa **sata pistettä** ja **pienimmästä erotuksesta** arvo, jolla tulosindikaattorista saa **nolla pistettä**. Jos jonkin indikaattorin arvo on jo tavoitetasossa, saa kunta sen osalta maksimipisteet. Näin pistemääristä tulee vertailukelpoisia eri indikaattorien välillä, ja kunta voi joskus jo pienellä parannuksella saada hyviä pistemääriä, jos muutos on hyvä muiden kuntien tilanteeseen verrattuna. Alla taulukoissa Lapinlahden luvut tulosindikaattoreissa ensin sellaisenaan ja jälkimmäisessä taulukossa skaalattuna.

Tulosindikaattorit/Lapinlahti

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	23,6		27,2	
Ylipaino, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	18,5		21,9	
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	8,4	9,5	9,7	
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavanikäisestä väestöstä	1,3	1,5	1,4	
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	10,4	10,3	10,2	9,6
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön.	686,2	418,1	538,0	

Tulosindikaattorit skaalattuna/Lapinlahti

Indikaattori	2021	2022	2023	2024
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	37	37	53	53
Ylipaino, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	46	46	41	41
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	51	52	56	44
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavanikäisestä väestöstä	42	56	40	23
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä	41	57	41	42
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön.	31	77	81	27

7 TIIVISTELMÄ

Hyvinvoinnin tila/lapset

Lapinlahdella lapset kertovat olevansa tyytyväisiä elämäänsä. Myös alakouluikäisten koulukiusaaminen näyttää vähentyneen reilusti tarkastelukauden aikana. Haasteena on edelleen lasten fyysisen toimintakyvyn ja normaalipainon tukeminen, vaikka myönteistäkin kehitystä on tapahtunut. Lapsiperheissä tuen tarve on kasvanut sekä taloudellisesta että kasvatustyön näkökulmasta (keskusteluvaikkeudet lisääntyneet).

Hyvinvoinnin tila/nuoret

Lukiossa työ opiskelijoiden tukemiseksi on ollut onnistunutta: entistä useampi lukiolainen kokee vahvaa positiivista mielenterveyttä, ja ahdistuneisuus on vastaavasti vähentynyt. Nämä luvut ovat myös vertailukuntiin nähden parhaat. Myös terveydentilan kokemus on lukiolaisilla parantunut.

Nuoret tarvitsevat Lapinlahdella tukea erityisesti normaalipainon ja terveellisten elämäntapojen (säännöllinen ruokailu ja liikunta) ylläpitämiseen. Ehkäisevään päihde- ja mielenterveystyöhön on kiinnitettävä huomiota erityisesti yläkoululaisten osalta: päihteidenkäyttö, ahdistuneisuus ja koulukiusaamien ovat yläkouluikäisillä kasvussa, vaikkakin päihteidenkäyttö ja ahdistuneisuus ovat edelleen vertailukuntiin nähden vähäistä.

Poikien haasteet: Erittäin heikko osallisuuden kokemus, heikko fyysinen toimintakyky ja huolta herättävä päihteiden käyttö ovat kasvaneet yläkouluikäisillä pojilla.

Tyttöjen haasteet: Huostaanotot ovat lisääntyneet nuorten tyttöjen osalta. Tytöt raportoivat poikia useammin myös vaikeuksista kotona, tyytymättömyyttä elämäänsä ja terveydentilan kokemuksensa keskinkertaiseksi tai heikoksi.

Hyvinvoinnin tila/työikäiset ja iäkkäät

Työikäisten työkyvyttömyysindeksi ylittää Lapinlahdella koko maan keskiarvon (tilanne on sama myös valituissa vertailukunnissa). Vaikeasti työllistytävien osuus on tarkastelukauden aikana kuitenkin laskenut.

Äänestysaktiivisuus nousi viimeisissä kuntavaaleissa hieman ja ikävakioitu sairastavuusindeksi on pienentynyt. Vertailukuntiin ja koko maahan nähden molemmissa on silti edelleen kireää.

Yksin asuvia ikäihmisiä on Lapinlahdella verrattain paljon. Myös ikäihmisten kaatumisiin ja putoamisiin liittyviä hoitojaksoja on runsaasti.

Painopiste: Osallisuuden vahvistaminen

Työtä kuntalaisten osallisuuden edistämiseksi on tehty, mutta sitä on jatkettava edelleen. Osallisuuden ja yhteisöllisyyden toteutumista on tarkasteltava erityisesti lasten ja nuorten kohdalta. TEA-viisaria tarkastelemalla on mahdollista poimia kehityskohteita kuntalaisten osallisuuden parantamiseksi jatkossa.

Painopiste: Terveelliset elämäntavat, itsestä huolehtiminen ja toiminnallinen arki

Työtä kaikkien kuntalaisten terveellisen ravitsemuksen, liikkuvan elämäntavan ja painonhallinnan edistämiseksi on jatkettava. Liikkumattomuuden syitä on hyvä kartoittaa ja on tarkasteltava sitä, mitä

LAPINLAHTI

kunta voi edelleen tehdä liikkumisen esteiden poistamiseksi erityisesti vähän liikkuvilla. Kunnalla on liikuntapaikkoja runsaasti ja ne ovat maksutta kaikkien kuntalaisten käytössä.

Painopiste: Tapaturmien ja väkivallan ennaltaehkäiseminen, turvallinen arki

Asukkaat kokevat Lapinlahden turvallisesti paikaksi elää, mitä tukee myös henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten suhteellinen vähäisyys. Liikenne, kaatumiset ja putoamiset sekä vammat ja myrkytykset näyttäytyvät suurimpana turvallisuutta heikentävänä tekijänä.

Painopiste: Mielen hyvinvointi ja riippuvuuksien ehkäiseminen

Perheet kaipaavat entistä enemmän tukea kasvatustyössä: huostaanotot ja lasten kokemat keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa ovat lisääntyneet.

Päihteiden käyttö on vähentynyt lukioikäisillä mutta kasvanut yläkoululaisilla. Nikotiinituotteet näkyvät entistä suurempana ilmiönä alaikäisillä. Alaikäiset saavat päihteitä useimmiten täysi-ikäisten välittämänä. Elinkeinoelämä kantaa vastuuta ikärajojen noudattamisesta hyvin.

Painopiste: Varhainen tuki (palveluketjut)

Monet palveluketjuihin liittyvät rakenteet ovat olleet tarkastelukauden aikana tai päätteeksi voimakkaassa muutoksessa. Syrjäytymisriskissä olevien palveluihin on kiinnitettävä edelleen aktiivisesti huomiota.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet

HYTE-rakenteet Lapinlahden kunnassa ovat kokonaisuutena kunnossa. Hiljattain tapahtuneet tai käynnissä olevat muutokset aiheuttavat rakenteissa elämistä edelleen.

HYTE-kerroin

Lapinlahden kunnan HYTE-kerroin on laskenut vertailukauden aikana, ja erityisesti pudotusta on tapahtunut tuoreimmassa laskennassa (2024). Suurin muutos on tapahtunut HYTE-kertoimen tulosindikaattoreissa, joista erityisesti toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden työikäisten osuus sekä ikäihmisten kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot laskevat kerrointa. Näihin on syytä kiinnittää huomiota seuraavassa hyvinvointisuunnitelmassa.